

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ KONULARININ İŞLENİLMESİNDE
DERS SAATLERİNİN YETERLİ OLUP OLMADIĞININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE BELİRLENMESİ**

**DETERMINE WHETHER THE LESSON HOURS ARE SUFFICIENT OR
NOT IN 7TH GRADE SOCIAL SCIENCES LESSON ACCORDING TO THE
OPINIONS OF TEACHERS.**

Mehmet AYAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:

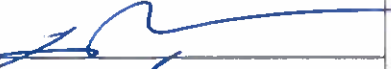
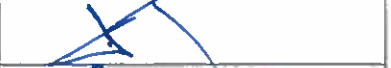

Doç. Dr. Süleyman ELMACI

GİRESUN/2017

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .../.../2017 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet AYAZ'ın "7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Konularının İşlenilmesinde Ders Saatlerinin Yeterli Olup Olmadığının Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 17/07/2017 tarihinde, saat 15:00 de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Ünsal BEKDEMİR	
Üye	Doç. Dr. Süleyman ELMACI	
Üye	Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKSU	

ONAY

.../.../2017

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Konularının İşlenilmesinde Ders Saatlerinin Yeterli Olup Olmadığının Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi” isimli çalışmanın tarafımda bilimsel ahlak ve geleneklere ters düşebilecek bir yardım almaksızın yazıldığını ve yararlanmış olduğum kaynakların kaynakçada gösterildiği gibi oluştuğunu, bunlara gerekli atıflar yapılarak yararlanıldığını bildirir ve bunu şerefimle onaylarım.

17/07/2017
Mehmet AYAZ

ÖNSÖZ

2012-2013 döneminde Türkiye'de başlayan 4+4+4 eğitim sistemi içinde Sosyal Bilgiler, İlkokullarda 4. sınıflarda haftada 3 saat ve Ortaokullarda 5. , 6. ve 7. sınıflara haftada 3 saat, 8. sınıflarda T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi adı altında 2 saat işlenen bünyesinde Coğrafya, Tarih, Vatandaşlık, Sosyoloji gibi Sosyal Bilimlerin konularını barındıran disiplinler arası bir derstir.

Farklı disiplin alanlarından yararlanan Sosyal Bilgiler dersi iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaç edinmiş, bu açıdan da Sosyal Bilgiler dersinin üzerine büyük bir görev yüklenmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde çocuğun çok yönlü gelişmesi hedeflenirken; bu derse verilen ders saatinin yeterli olup olmadığı tezin problem cümlesini oluşturmaktadır.

Araştırma altı (6) ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde; problem ne olduğunu, problem cümlesi, çalışmanın amacı, araştırmanın önemi, denenceler, varsayımlar ve sınırlılıklar üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde; Sosyal Bilgilerin tanımı, yapısı, kapsamı, önemi ve amaçları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümdeyse; araştırmanın modeli ve yöntemi ile veri toplama araçları incelenmektedir. Dördüncü bölümde; kullanılan yöntem, veri toplama yöntemleri, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlar üzerinde durulmuştur. Araştırmanın beşinci bölümde; araştırmanın sonunda elde edilmiş olan bulgular ve bu bulgular neticesinde yapılan yorumlamalara yer verilmiştir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi konularının işlenmesinde ders saatlerinin yeterli olup olmadığının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmanın altıncı ve son bölümünde; araştırmalar sonucunda ortaya çıkmış olan bulgular tartışılmış olup, sonuçlar ortaya konulmuştur. Son olarak belirlenen sorunlara yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Bu tezin hazırlanmasında, bilimsel anlamda benden desteklerini esirgemeyen, bana rehberlik eden, beni yönlendiren ve yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Süleyman ELMACI başta olmak üzere Sayın Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKSU ve Yrd. Doç. Dr. Mihriban KARADENİZ hocama, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan benden yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarım Ceren BALCI, Hasan ORAKCI, Özlem ÖZBAĞ, Muhammet MERT, Elif MERT, Banu ÇETİNKAYA, Sevgi BASKAN ve İbrahim DOĞAN'a, manevi desteğini hiç üzerimden çekmeyen

arkadaşım Zabite ÖNAL'a anket çalışmama katılan Sancaktepe ilçesinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ve beni eğitim öğretim hayatım boyunca hiç yalnız bırakmayan, bana her daim destek olan, her sıkıntılı anımda yardımına koşan babam Sabri AYAZ, annem Zahide AYAZ ve canım abilerime, ablalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Mehmet AYAZ
Giresun/2017

ÖZET

AYAZ, MEHMET

Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Süleyman ELMACI

Temmuz 2017

Sosyal Bilgiler; ilkokul ve ortaokullarda sorumluluklarını bilen bir vatandaş yetiştirmek maksadıyla Sosyal Bilimler farklı disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere var olan yaşamla ilgili gerekli bilgilerin, becerilerin, tutumların ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma olarak ifade edilebilir. Bundan dolayıdır ki Sosyal Bilgiler dersi bir çocuğun ülkesine karşı olan sorumluluklarının farkına varmasında, ülkesini her türlü duruma karşı koruyup kollamasında çok büyük görevler üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaç edinen Sosyal Bilgiler dersinin üzerine büyük bir yük yüklenilmiştir.

Bu araştırmanın amacı, 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi konularının işlenmesinde ders saatlerinin yeterli olup olmadığının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir.

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada analiz, yorum ve değerlendirmeler yapılabilmesi için anket çalışması yapılmıştır. Araştırma İstanbul ili Sancaktepe ilçesindeki ortaokullarda görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler SPSS programında analiz edilmiş frekans dağılımı ve ki-kare testi analizine tabi tutulmuştur.

Yapılan analizlere ve elde edilen bilgiler ışında; Öğretmenler 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders saatinin haftada en az dört saat olması gerektiğini düşünmektedirler.

Ankete katılanlar uygulanmakta olan ders saati süresinin sonunda alınan verimin yeterli olmağını düşünmekte olup aynı zamanda kazanımların öğrencilere tam olarak verilemediğini düşünmektedirler. Yapılan araştırmalar sonucunda uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrencilerin araç ve gereçleri (harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanamadıkları, konularla ilgili yeterince tekrar, alıştırma yapamadıkları ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamına yakınının özel sınıflarının olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Görüşleri. Ders saati

ABSTRACT

Giresun University

Institute of Social Sciences

Department of Elementary Education, Master's Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Süleyman ELMACI

July 2017

Social Sciences can be defined as a field of study by which basic information, attitude and values about social life are given to students based on the information of the Social Sciences disciplines with the aim of educating good and responsible citizens in primary and secondary schools. Therefore, Social Sciences Lesson undertakes big tasks in making students aware of their responsibilities for their country and defend their country against every situation.

The aim of this study is to determine whether the lesson hours are sufficient or not in 7th Grade Social Sciences Lesson according to the opinions of teachers.

This study is made by using "Scan Method" which is a quantitative method. Also a survey is conducted to analyse, comment and evaluate the study. The survey is made with the 50 Social Sciences teachers working in secondary schools in Sancaktepe district of Istanbul. The data was put to Chi-Square Test and Cross Tabulation Test by analyzing with SPSS Programme.

According to the analysis and data received, teachers think that the 7th Grade Social Sciences Lesson must be at least 4 hours in a week. They also consider that they don't get enough efficiency, performance and acquisition from the students at the end of the lesson. According the survey, the students can not use the equipments (atlas, map, projector...etc.) properly and they also can not do enough exercise and repetition for the subjects. Furthermore, nearly no teachers who took part in the survey has private class in their schools as per the survey results.

Key Words: Social Sciences, Teacher Opinions, Lesson Hour

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1 PROBLEM	3
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.4 SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)	5
1.5 SINIRLILIKLAR	5
1.6 TANIMLAR.....	7
1.6.1 İlköğretim Kavramı.....	8
1.6.2 Sosyal Bilgilerin Tanımı	8
1.6.3 Eğitim Programı.....	9
1.6.4 Öğretim Programı	9
1.6.5 Eğitim Kavramı.....	9
1.6.6 Müfredat Programı.....	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
2. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, YAPISI, ÖNEMİ VE AMAÇLARI	10
2.1 SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI	10
2.2 SOSYAL BİLGİLERİN YAPISI.....	11
2.2.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsamı ve Kapsadığı Alanlar.....	11
2.3 SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ.....	12
2.4 SOSYAL BİLGİLERİN AMAÇLARI.....	13
2.4.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları (2002).....	14
2.4.2 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları (2000)	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	19

3. 1922, 1926, 1936 1948, 1962, 1968 ve 2005 YILI MÜFREDAT PROGRAMLARI	19
3.1 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI.....	19
3.2 1926 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI	21
3.3 1936 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI.....	22
3.4 1948 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI.....	24
3.5 1962 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI (TASLAK PROGRAM).....	26
3.6 1968 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI.....	28
3.7 2005 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI.....	31
3.8 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI'NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	36
3.9 1924 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI'NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	37
3.10 1926 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	39
3.11 1936 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	40
3.12 1948 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	42
3.13 1962 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA (TASLAK PROGRAM) GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	43
3.14 1968 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI'NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ	44
3.15 2005 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	45
3.16 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMINA GÖRE ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSLERİ	46

3.17 1938 ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ	47
3.18 1949 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	48
3.19 1970-1971 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	49
3.20 1985 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	50
3.21 1992 TARİHLİ ORTAOKUL (İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME) VATANDAŞLIK BİLGİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....	51
3.22 2005 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	54
4.1 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	55
4.2 VERİLERİN TOPLAMA ARACI VE GELİŞTİRİLMESİ.....	55
4.3 VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLAR.....	56
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	57
5. BULGULAR VE YORUM	57
5.1 KATILIMCILARIN ANKET SORULARINA VERDİKLERİ CEVAPLARIN FREKANS DAĞILIMLARI.....	57
Tablo 26: 1. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	57
Tablo 27: 1. Bölüm 2.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları İl, İlçe ve Köylere Göre Dağılışı	57
Tablo 28: 1. Bölüm 3.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kıdemlerine Göre Dağılışı	58

Tablo 29: 1. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılışı.....	58
5.2 Kİ-KARE ANALİZLERİ.....	64
ALTINCI BÖLÜM	69
6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	69
6.1 TARTIŞMA VE SONUÇ.....	69
6.2 ÖNERİLER.....	74
7. KAYNAKÇA	75
8. EKLER	81
9. ÖZGEÇMİŞ.....	85

KISALTMALAR DİZİNİ

Age: Adı Geçen Eser

Akt: Aktaran

C: Cilt

ISSN : Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s. :Sayfa

S. :Sayı

SPSS: Statistical Package for Social Science

TEOG: Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

Yay. :Yayınevi, yayınları

TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablo 1: 1922 Tarihli İlk Orta Tedrisât Mekteplerin Müfredat Programı'na Göre İlkokulların Haftalık Derslerinin Dağılım Cetveli.....	20
Tablo 2: 1926 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi.....	21
Tablo 3 :1936 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi.....	23
Tablo 4:1948 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi.....	26
Tablo 5: 1962 Tarihli Müfredat Programı (Taslak Program) Haftalık Ders Çizelgesi	28
Tablo 6: 1968 İlk Mektep Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi	31
Tablo 7: 2005 Müfredat Programında İlkokulların Haftalık Ders Çizelge.....	33
Tablo 8: 1338 (1922) Tarihli İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı'na Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı.....	36
Tablo 9: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı'na Göre Kız İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	37
Tablo 10: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına Göre erkek İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı.....	38
Tablo 11: 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	39
Tablo 12: 1936 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	41
Tablo 13:1948 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	42
Tablo 14: 1948 Tarihli İlkokul Programına Göre Köy İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	42
Tablo 15:1962 Tarihli İlkokul Programı Taslağı'na Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	43
Tablo 16: 1968 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı	45
Tablo 17: 2005 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı	46
Tablo 18: 1338 (1922) Tarihli İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	46

Tablo 19: 1938 Tarihli Ortaokul Programı'na Göre Ortaokullarda Okutulan Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	47
Tablo 20: 1949 Tarihli Orta Okul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı	48
Tablo 21:1970-1971 Tarihli Ortaokul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı	49
Tablo 22: 1985 Tarihli Milli Tarih Dersi Öğretim Programına Göre Milli Tarih Derslerinin Haftalık Dağılımı	51
Tablo 23:1985 Tarihli Milli Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre Ortaokul Coğrafya Derslerinin Haftalık Dağılımı	51
Tablo 24: 1992 Tarihli Vatandaşlık Bilgileri Dersi Öğretim Programına Göre Ortaokul Vatandaşlık Bilgisi Dersinin Haftalık Dağılımı	52
Tablo 25: 2005 Tarihli Ortaokul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı	52
Tablo 26: 1. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	57
Tablo 27: 1. Bölüm 2.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları İl, İlçe ve Köylere Göre Dağılışı.....	57
Tablo 28: 1. Bölüm 3.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kıdemlerine Göre Dağılışı.....	58
Tablo 29: 1. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılışı.....	58
Tablo 30: 1. Bölüm 5. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Olduğu Branşlara Göre Dağılımı	58
Tablo 31: 2. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 7.Sınıfta Sosyal Bilgiler Dersi Gerekli mi? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	59
Tablo 32: 2. Bölüm 2. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İçin Haftada Üç Ders Saati Yeterli mi? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	59

Tablo 33: 2. Bölüm 3. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi için uygun olan haftalık ders saati sizce kaç saat olmalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	59
Tablo 34: 2. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta Olan Ders Saati Süresinin Sonunda Alınan Verim Yeterlidir. Düşüncesine Katılıyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	60
Tablo 35: 2. Bölüm 5. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde çocuklara verilmesi gereken kazanımlar verilebilir.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	60
Tablo 36: 2. Bölüm 6. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrenciler araç ve gereçleri (harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanabiliyorlar.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	61
Tablo 37: 2. Bölüm 7. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde konuyla ilgili yeterince tekrar, alıştırma yapılabilmektedir.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	61
Tablo 38: 2. Bölüm 8. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sizce ders süresi bittiğinde kazanımların ne kadarı öğrencilere verilmiş olabilir” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	62
Tablo 39: 3. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Dersi İçin Okulunuzda Özel Sınıf Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	62
Tablo 40: 3. Bölüm 2. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Okul yönetiminin Sosyal Bilgiler Dersi Konusunda Gerekli İmkânı ve Desteği Sağladığını Düşünüyor Musunuz ?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı....	63
Tablo 41: 3. Bölüm 3. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Görev Yaptığımız Okulda Sosyal Bilgiler Derslerinin Yeterli Düzeyde İşlendiğine inanıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	63

Tablo 42: 3. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Okulunuzda Öğrencilerinizin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanabileceği Materyaller Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı.....	64
Tablo 43: Kadın-Erkek Grupları Arasında Materyal Kullanım Oranlarının Dağılımı	65
Tablo 44: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Ders Saatlerinin Uzunluğu Arasındaki Dağılım	65
Tablo 45: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Okullardaki Sosyal Bilgiler Ders Saati Yeterli Midir? Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı	66
Tablo 46: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Okullarda Kullanabilecekleri Materyallerin Olup Olmadığı Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı	67
Tablo 47: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Ders Süresi Sonunda Alınan Verim Arasındaki Dağılım.....	67
Tablo 48: Cinsiyet Grupları İle Kazanımların Öğrencilere Verilmesi Arasındaki Dağılım	68
Tablo 49: Cinsiyet Grupları İle Okul Yönetiminin Öğretmenlere Sağladığı İmkân Ve Destek Arasındaki Dağılım.....	68

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bilim ve teknoloji ile birlikte sürekli değişebilen toplumlar ve eğitim anlayışının öğretmenlere yeni görev ve sorumluluklar yüklemekte olduğu bir gerçektir. Geçmişte öğretmenler geleneksel bir yöntemle öğrenmeye kılavuz iken günümüzde öğrenci merkezli bir sistemin uygulanması söz konusudur. Geleneksel yöntemlerle ders işleyen öğretmen; anlatım, soru-cevap yöntemini kullanırken; günümüz öğrenci merkezli sistemimizde derslerde problem çözme, dramatizyon, benzetim gibi yöntemler kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencilerin yeni öğrenecekleri bilgileri kavramaları ve bunları uygulayabilmeleri için belirli bir zaman gereklidir. Dersler öğretmen merkezli olmaktan çıkarılıp öğrenci merkezli hale getirirken ve öğretim yöntemlerinin değişirken ders programlarında yer alan ders saatlerinin de düzenlenmesinde buna göre yapılması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde bazı konuların soyut ve uzun olması öğrenciler tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir. Modern yöntemlerle ders işlemeye çalışan bir öğretmenin bu anlamda ciddi zorluklar yaşamaktadır. Bu ve buna benzer durumlardan dolayı Sosyal Bilgiler dersinde hem öğretmenlerden hem de öğrencilerden beklenen performans ortaya çıkmamaktadır. Bu çalışmadaki amaç; 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders programlarında yer alan ders saatlerinin konuların işlenmesinde yeterli olup olmadığının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir.

Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre öğrenci merkezli olması gereken dersler, zaman sıkıntısından dolayı öğretmen merkezli hale gelmektedir. Zamanın kısıtlı olmasından dolayı öğrenci merkezli etkinlikler yapılamamaktadır. Zaman kısıtlı olduğu için etkinlikler ya ev ödevi olarak verilmekte ya da geçiştirilmektedir. Ev ödevi olarak verilse bile gerekli kontroller ders içinde yapılamamakta ve öğrencilere yeterli dönütler verilememektedir. Soyut olan kavramlar öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenilmesine fırsat verildiğinde daha kolay anlaşılabilir. Örnek verecek olursak; tarihte yer alan savaşları öğrencilere öğretmenin anlatım yöntemini kullanarak işlemesi konunun anlaşılabilirliğini güçleştirirken; drama yöntemini kullanarak işlenmesi öğrencinin daha kolay anlamasını sağlayacaktır.

Konuları yetiştirme derdine düşen öğretmenler bazen verilmesi gereken kazanımları yeterli oranda öğrenciye verememektedir. Ders içerisinde konuları yetiştirme telaşına düşen öğretmenlerin zaman zaman derste performanslarında da bir düşüş yaşamaktadırlar. Aynı şekilde öğretmenler yaşadıkları stresten dolayı maalesef ders içerisinde paniğe kapılıp, ders içinde yer yer kontrolü elinden kaçırmaktadırlar. Bu yoğun eğitim temposunda araştırmamızda değerlendirdiğimiz 7. sınıf öğrencileri bir yıl sonra girecek oldukları TEOG (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı); öğrenciler üzerinde aşırı bir stres oluşturmaktadır. Öğrenciler sınavın telaşına kapılıp bazen verilen etkinlikleri, performansları ve yapılması gereken tekrarları yapamamaktadır. Etkinliklerin, performansların ve konu tekrarlarının zamanında yapılmaması ders içerisinde üzerinde yeterince durulmadan anlatılan konuların pekişmemesine neden olmaktadır.

Eğitim veren yerlerin en temel görevlerinden bir tanesi bireyi her bakımdan eğitilmiş bir kişi olarak yetiştirmektir. Bu bağlamda; Sosyal Bilgiler dersi çocuklara iyi bir vatandaş olmanın, ülkesini seven, onu koruyan ve değer veren, geçmişini bilen, geçmişine sahip çıkan ülkesini içte ve dışta her türlü tehlikelere karşı koruyan bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir.

Sosyal Bilgilere bakıldığında kişinin içinde yaşadığı toplumu, kültürü ve dünyayı daha iyi tanıyıp anlamasına, içinde bulunduğu toplumda etkin olarak katılmasını sağlayacak her türlü bilgiler, tutumlar, beceriler, değerler kazandırmayı hedefleyen bir öğretim alanı olarak ifade edilebilir. Kişinin yapısından ve doğasından dolayı kendi yaşamından hareketle ve yine kendi yaşantısına direkt etki yapacak bilgi ve becerilerle iç içe olan bir öğrenme alanı ve disiplindir (Kamber, Acun ve Akar, 2011, 196).

Sosyal bilgiler Dersinin disiplinler arası özelliği ve amaçlarının gerçekleşmesi açısından ders saatleri ile ilgili yerinde uygulamalar yapılarak, öğretmenleri yönlendirecek çalışmalar yapılmalı ve bunlar programlara yansıtılmalıdır.

1.1 PROBLEM

İlkokul ve ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi geçmişten bugüne temel derslerden bir tanesi olmuştur. Derslerin işlenişine baktığımızda en az ders saatinin Sosyal Bilgiler dersine verildiği görülmektedir. Temel amacı iyi bir vatandaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler dersi; bireyin her anlamda gelişmesini amaç edinen çok fonksiyonlu disiplinler arası bir derstir. Görevlerini bilen, sorumluluklarını yerine getiren bir nesil yetiştirmede en büyük paya sahip olan Sosyal Bilgiler dersine ayrılan zaman miktarı belirtilen amaçların gerçekleşmesi açısından tartışılan bir konudur.

Toplumun kültürel mirasını gelecek kuşaklara aktarmak, bireylere toplum değerlerini ve toplum yaşamında üstlenebilecekleri rolleri öğretmek, bireylerde akılcı düşünme alışkanlıklarını edindirmek, akılcı düşünüşe ulaşmak için var olan yolları göstererek kişilerin doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel prensipler doğrultusunda değerlendirmelerini sağlamak eğitimin basta gelen görevleri arasındadır (Fidan ve Erden, 1994, 59). Bu düşüncenin de okulda eğitim öğretim faaliyetleriyle yapılabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Okuldaki öğretim faaliyeti içinde bu düşüncenin işlendiği çocuklara öğretildiği yer hiç şüphesiz Sosyal Bilgiler dersidir.

“7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Konularının İşlenilmesinde Ders Saatlerinin Yeterli Olup Olmadığı” cümlesi problemimizi oluştururken sağlıklı sonuçlar elde etmek için 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlere yönelik bir anket çalışmasına başvurulmuştur. Araştırmanın hedeflediği değerlere ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili düşünceleri nelerdir?
2. Uygulanmakta olan ders saati süresi yeterli midir?
3. Uygulanmakta olan ders süresi sonunda hedeflenen amaçlara ne kadar ulaşılmaktadır?
4. Sosyal Bilgiler dersi işlenirken öğrenciler araç ve gereçleri(harita, atlas, projeksiyon vb.) tam anlamıyla kullanma fırsatı bulabiliyorlar mı?
5. Sosyal Bilgiler dersinin işlendiği okullarda yeterli imkânlar(Akıllı tahta, internet ağı alt yapısı vb.) mevcut mu?

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Sosyal Bilgiler dersi; ilkokul ve ortaokullarda bilinçli ve değerlerine sahip çıkan bir vatandaş yetiştirmek amacıyla Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, davranış, tutum ve değerlerin kazandırıldığı disiplinler arası bir derstir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi bir çocuğun ülkesine karşı olan sorumluluklarının farkına varmasında, ülkesini her türlü duruma karşı koruyup kollamada etkin bir şekilde yetiştirmek Sosyal Bilgiler dersinin başlıca görevlerinden biridir. Geleceğin teminatları olan bireylerin iyi bir vatandaş olarak yetişmesinde en büyük paya sahip olan Sosyal Bilgiler dersi kısa bir süre zarfında çocukların sahip olması gereken bütün bu değerleri vermede ayrılan zamanın yeterliliği tartışmalıdır. Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir ders olmasından dolayı bir kazanımı soyutlayarak öğrencilere verme olanağına sahip değildir. Bu da soyut kazanımların öğrencilere aktarılmasını güçleştirmektedir.

Ülkemizin yarını olan bireylere geçmişimizin anlatıldığı, ülkemiz tanıtıldığı, iyi bir vatandaş olarak yetişmesinin amaç edinildiği Sosyal Bilgiler dersinin süresinin amaçlarını gerçekleştirmeye yetip yetmediği çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Konularının İşlenilmesinde Ders Saatlerinin Yeterli Olup Olmadığının Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi” amaç edinilmiştir.

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde eğitim alanında değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Bu değişimler eğitim programlarında da sürekli araştırma ve geliştirme yapılmasını bir zorunluluk haline getirmektedir. Bir program geliştirilirken, var olan mevcut programlar uygulama sırasında ortaya çıkan sorunların çözümünde neden yetersiz kaldığı araştırılır. Bu şekilde mevcut araştırmalardan yararlanır. Ancak bu şekilde Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin başarıya ulaşmasında program ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar belirlenebilir.

Sosyal Bilgiler dersi içeriği daha çok tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgilerinin içeriğinden kurgulanmaktadır. Günümüz dünyasında bireyin bu alanlarda bilgilenmesi ve bu bilgilerini günlük hayatta karşılaştığı sorunları çözebilmede

kullanması; diğer bireylerle ve toplumla dengeli ilişkiler geliştirebilmesi küresel ve yerel ölçekte sürekli toplumsallaştırılması, toplum içindeki rollerinin öğretilmesi bakımından çok önemlidir (Arslantaş, 2006, 6-7).

Bu yönün ortaya konmasında Sosyal Bilgiler dersinin hiç yadırganamayacak bir öneme sahip olduğu aşikârdır. Bu anlamda Sosyal Bilgiler ders saatlerinin kazanımlarının elde edilmesi açısından önemlidir ve irdelenmesi gerekmektedir. Elde edilecek sonuçların programların hazırlanması esnasında göz önünde bulundurulması programların işlevselliğini artıracaktır.

1.4 SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

Araştırma konusu göz önüne alınarak, çalışmanın daha etkin ve iyi sonuçlara ulaşması açısından varsayımların önemi büyüktür. Çalışmanın temellendirilmesinde bunlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düşünceye dayalı olarak;

- Sosyal Bilgiler dersi örgün eğitim içinde yadsınamayacak bir öneme sahiptir.
- Her birey ilkökul ve ortaokulda kazanımları yeterli miktarda anlayacağı kadar Sosyal Bilgiler dersi almalıdır.
- Ankete katılan katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar samimi ve doğrudur.
- Araştırmamda kullanılan kaynaklar bilimsel nitelikte ve güncel veriler içermektedir.

şeklinde varsayımları belirlenmiştir.

1.5 SINIRLILIKLAR

Araştırmanın evreni, İstanbul ilinde ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleridir. Araştırmanın örneklemini ise Sancaktepe ilçesindeki okullarda görev yapan 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersini yürütmekte olan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında anket çalışması yapılan okulların seçiminde özel bir kriter belirlenmemiştir. Sancaktepe ilçesinde bulunan bütün ortaokullar araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Ulaşılan okullar ve bu okullarda görev yapan 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersini yürüten öğretmen sayısı az olması araştırmamın sınırlılığını oluşturmuştur. İlçede bulunan ortaokullarda görev yapan öğretmen sayısı ankete katılan öğretmen sayısından daha fazla olmasına rağmen bazı öğretmenler çeşitli nedenlerden dolayı ankete katılmak istemediklerini belirterek araştırmamın içerisinde yer almamıştır. Anket uygulaması gönüllülük esasına dayandığı için öğretmenlere herhangi bir ısrar durumu söz konusu olmamıştır. Bu nedenden dolayı ankete katılan öğretmen sayısı 50 kişi ile sınırlı kalmıştır.

Ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersini yürüten öğretmenlere uygulanan ankette; birinci bölümde 5, ikinci bölümde 8 ve üçüncü bölümde 4 soru olmak üzere toplamda 17 soru sorulmuştur. Dersi yürüten öğretmenlere uygulanan anketin birinci bölümünde; kişisel bilgiler ile ilgili sorulara, ikinci bölümünde; Sosyal Bilgiler dersi süresinin yeterliliği ve genel değerlendirmesi ile ilgili düşünceleri ile ilgili sorulara, üçüncü bölümde ise; Sosyal Bilgiler dersinde mevcut uygulamaların durumuna ilişkin düşünceleri ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Anketin uygulandığı okulların listesi aşağıda verilmiştir:

1. Ayşe Çarmıklı Ortaokulu
2. Beyhan Şenyuva Ortaokulu
3. Cengiz Topel Ortaokulu
4. Hisar Yapı Ortaokulu
5. Hüseyin Tolgacan Sipahi Ortaokulu
6. Hüseyin Temizel Ortaokulu
7. İbni Sina Ortaokulu
8. Kemal Türker Ortaokulu
9. Küçük Ülkü Ortaokulu
10. Mustafa Kardeşahin Ortaokulu
11. Nermin Ahmet Hasoğlu Ortaokulu
12. Osmangazi Ortaokulu
13. Paşaköy Ortaokulu
14. Perran Kutman Sarıtaş Ortaokulu

15. Sabedin Türker Ortaokulu
16. Samandıra Ortaokulu
17. Samandıra Veysel Karani Ortaokulu
18. Sancaktepe Şakir Demir Ortaokulu
19. Sancaktepe Şehit Er Hasan Genç Ortaokulu
20. Sarıgazi Ahmet Keleşoğlu Ortaokulu
21. Sarıgazi Peyami Safa Ortaokulu
22. Sultanlar Ortaokulu
23. Şehit Öğretmen Nurgül Kale Ortaokulu
24. Turgut Aydın Ortaokulu
25. Yenidoğan Fatih Ortaokulu
26. Yenidoğan Mevlana Ortaokulu
27. Yenidoğan Ortaokulu
28. Yenidoğan 19 Mayıs Ortaokulu
29. 60.Yıl Sarıgazi Ortaokulu
30. 75. Yıl Cumhuriyet Ortaokulu

Anket formları uygulama yapıldıktan sonra kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında gerekli analizlere tabi tutularak değerlendirilmiştir.

1.6 TANIMLAR

Çalışmaların temellendirilmesinde kullanılan, kendisinden faydalanılan kavramlar vardır. Bilimsel bir çalışma, temel kavramlar üzerine inşa edilerek başlanır. Bu bağlamda araştırma içerisinde kullanılan kavramlar çalışmanın daha sağlıklı ilerlemesi ve bilimsel olarak değerlendirilebilmesi için oldukça önemlidir. Çalışmada kullanılan kavramların açıklanması;

1.6.1 İlköğretim Kavramı

İlköğretim kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan birkaçına örnek verecek olursak:

“İlköğretim; kız, erkek bütün Türk çocuklarının okumayı ve yazmayı öğrenebilmelerini ve milli amaçlara uygun olarak beden ve ruhen, ahlaksal ve duygusal açıdan gelişmelerini sağlayan temel eğitim ve öğretimdir” (Sorguç, 1982, 283).

XV. MEB Şurası'na göre “ İlköğretimin tanımı ise şöyledir: Her yurttaşın görmesi gereken temel eğitimidir” (s.174).

1961 İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre “İlköğretim, kadınların erkeklerin bütün Türklerin milli amaçlarına uygun olarak bedensel, zihinsel ve ahlaksal olarak gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir”(s.1460).

TDK de ilköğretimi: “Birkaç öğretim basamağından oluşan örgün eğitim sisteminin temel bilgi ve becerileri kazandıran sekiz yıllık eğitimin ilk basamağıdır” (Türk Dil Kurumu, 2011, 1178).

1.6.2 Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler, kişinin toplumsal olarak var olmasını gerçekleştirebilmesi için; farklı disiplinleri (Ekonomi, Coğrafya, Sosyoloji, Antropoloji, Tarih, Siyaset Bilimi Psikoloji, Felsefe, ve Hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve Vatandaşlık Bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir üniteye yada tema altında birleşmesini içeren; kişiyi fiziksel ve sosyal alanıyla etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek kapsamında incelendiği; toplu öğretim düşüncesinden hareketle oluşturulmuş ilköğretimlerde okutulan bir dersidir (MEB TTKB, 2005, 46).

Sosyal Bilgilerin tanımına ilişkin farklı görüşler çalışmamın ikinci bölümünde Sosyal Bilgilerin tanımı konusunda ayrı bir başlık altında açıklamalar yapıldığı için burada MEB'in 2005 yılında Sosyal Bilgiler dersi için yaptığı tanım yeterli görülmüştür.

1.6.3 Eğitim Programı

“Öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir” (Akt: Gökdemir, 2013, 21).

Bir başka çalışmada ise bu kavram “öğrenmek isteyen, okulun içinde veya dışında planlanarak farklı etkinlikler yoluyla kişiye sağlanan öğrenme yaşantı düzeyleri” (Demirel, 1998, 7) şeklinde tanımlanmıştır.

1.6.4 Öğretim Programı

“Eğitim programı içinde yoğunluk taşıyan bu kesim, sıklıkla, belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım öğretim kurumlarında beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programlarının hedefleri kapsamında ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik hazırlanmış bir programdır”(Varış, 1997: 14). Yine bir başka araştırmacıya göre öğretim programını; “eğitim programlarının en önemli kısmı” şeklinde tanımlamıştır (Erden, 1998, 21).

1.6.5 Eğitim Kavramı

“Eğitim; kişinin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve bilinçli olarak istedik yönde değişme meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 1972, 12).

1.6.6 Müfredat Programı

“Müfredat Programı; okulların okutacakları derslerin isimlerini ve haftalık ders saatlerini içeren listelerdir” (Varış, 1997, 30).

“Müfredat programının kapsamı eğitim programının kapsamından daha dardır. eğitim programları öğrencilerde istenen öğrenmeleri ortaya çıkarmak için planlanmış tüm etkinlikleri kapsarken, müfredat programları ise daha çok dersleri ve derslerin içerisindeki etkinlikleri bizlere gösterir” (İşman ve ESKİCUMALI, 2000, 35).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, YAPISI, ÖNEMİ VE AMAÇLARI

Bu bölümde Sosyal Bilgilerin tanımı, yapısı, kapsamı, önemi ve amaçları üzerinde durulmuştur.

2.1 SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI

“Sosyal Bilgiler kavramı ilk defa 1916’da ABD Milli Eğitim Derneğinin orta dereceli okulu yeniden teşkilatlandırma komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi (The Committee of Social National Education Association) tarafından kabul görmüştür.” (Moffat, 1957, 43).

Sosyal Bilgiler, insanları ve insanların yaşamlarını konu alır. Tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi adı altında günümüz ilkökul ve ortaokul programlarında bulunan, gerçekte ise, Sosyal Bilimler denen Sosyoloji, Felsefe, Psikoloji, Antropoloji, Ekonomi gibi alanlar seçilerek ilkökul ve ortaokullara uygun biçime getirilmiş konular bütünüdür. Sosyal Bilgiler, bizi diğerler insanları daha iyi anlamamıza yardım eden disiplinler arası bir derstir. Sosyal Bilgileri tanımlamak, Coğrafya, Vatandaşlık, Tarih gibi tek disiplin alanını içeren dersleri tanımlamaktan daha zordur çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası bir alandır. Sosyal Bilgilerin tanımı ile ilgili birçok düşünce ortaya atılmıştır. Bunlardan Sosyal Bilgiler alanında önemli çalışmalar yapmış olan Barr, Barth ve Shermis; Sosyal Bilgileri şöyle tanımlamışlardır: "Sosyal Bilgiler; vatandaşı eğitmek amacıyla insanların ilişkilerinde ilgili alanların bilgilerini ve yaşamışlıklarını birleştirme şeklinde ifade etmişlerdir."(Akt: Doğanay, 2002, 16-24).

Erden (tarihsiz) Sosyal Bilgiler kavramını, “Okullarda sorumluluğunu bilen vatandaşlar yetiştirmek için, sosyal bilimler disiplin alanlarından seçilmiş bilgilerden hareketle, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili olarak bilgiler, beceriler ve değerler öğreten bir çalışma” şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler programının çıkış noktası olan ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS], 1922 yılında Sosyal Bilgilerin tanımını şöyle özetlemiştir: “Sosyal Bilgiler; sosyal ve beşeri alanları vatandaşlık yeterliliklerini iyileştirmek amacıyla

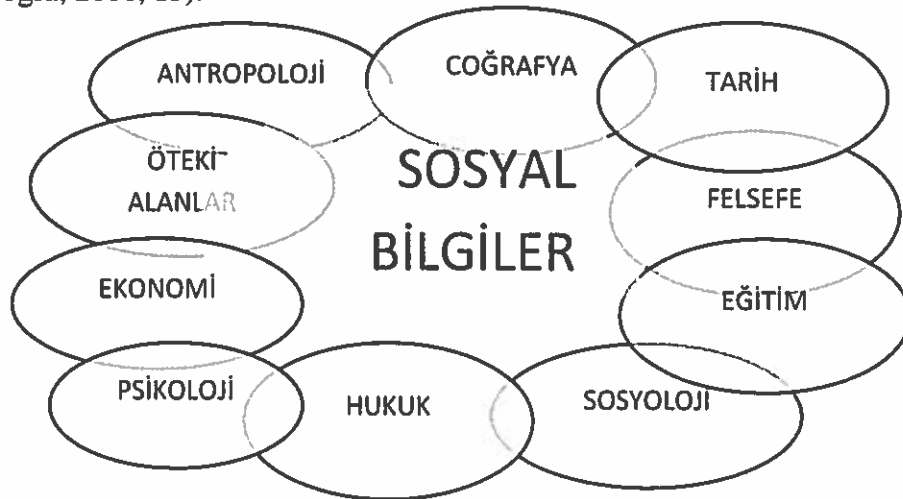
birleştirip bütünleştiren çalışma şeklidir. Okullardaki programlarda Sosyal Bilgiler, Tarih, Hukuk, Felsefe, Siyaset Bilimi, Psikoloji, Din Antropoloji, Arkeoloji, Ekonomi, Coğrafya ve Sosyolojinin yanı sıra Beşeri Bilimler, Matematik ve Doğa Bilimlerden kendine benzettiği içerikler üzerinde sistemli ve uyumlu bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin asıl amacı; karşılıklı olarak dünya üzerinde kültürel farklılıkları olan demokrasinin var olduğu bir toplumda, dinamik insanları bilgidен hareketli mantığa dayalı kararlar alabilen yetenekli gençer yetiştirmeye katkı sağlamaktır.” (ztrk, 2012, 4).

2.2 SOSYAL BİLGİLERİN YAPISI

Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir yapıya sahiptir. Disiplinler arası yaklaşım farklı alanları bünyesinde barındıran bir bütündür. Böyle bir yaklaşımdan hareketle Sosyal Bilgilerin yapısı ile ilgili şunlar söylenebilir: Sosyal Bilgiler; Tarih Coğrafya, Ekonomi, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, vb. alanların bir bileşeni ve bu sosyal bilimlerden elde edilen bilgileri belli bir amaç doğrultusunda öğrencilere vermeye çalışan derslerden biridir.

2.2.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsamı ve Kapsadığı Alanlar

“Sosyal Bilgiler dersinde bireye içinde bulunduğu çevreyi incelettirilerek; çevresini tanınmasını, sorunlar hakkında doğru bilgiler elde etmek, çevreyle uyumlu içinde gerekli bilgiler, tutumlar ve davranışlar öğretmek amaçlanmaktadır” (Akt: Tahiroğlu, 2006, 15).

şekil 1: Sosyal Bilgilerin Kapsamı

Sosyal Bilgiler; Coğrafya, Ekonomi, Tarih, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Antropoloji, Sanat, Popüler Kültür, Psikoloji, Medya, Hukuk, Okul Yaşamı, Çevre, Güncel Olaylar, Günlük Yaşam, Beşeri Bilimler, Fen Bilimleri, Tüketici Konular vb. bilimlerle iç içedir. Kısacası Sosyal Bilgilerin toplumla ilgili bütün konularını kapsamaktadır.

2.3 SOSYAL BİLGİLERİN ÖNEMİ

Sosyal Bilgiler, değişik isimlerle de olsa her dönemde eğitim faaliyetlerine konu olmuştur. Bunun temelinde Sosyal Bilgilerin konularının birey ve toplum hayatında çok önemli bir yere sahip olması vardır.

“Eğitimde Çağdaş uygulamalar; kişilerin karşılıklı olarak sürekli olarak ilişki kurması; toplumsal meselelere, değerlere aktif olarak katılması, problemleri farklı açılardan çözüme kavuşturabilmesi için gerekli olan her türlü bilgiyi, düşünceyi, tavrı, alışkanlıkları kazandırmak mecburiyetindedir” (Özoğlu, 1987, 3).

Sosyal Bilgiler dersinin bir bireyin kişiliğinin gelişmesinde, her açıdan gelişmiş, uygar, çağdaş davranışlar kazandırılmasında rolü asla göz ardı edilemez. “Okullar çeşitli derslerle bireylere toplum kültürünü aktarır” (Varış, 1988, 33). Okullar bu ve bunu gibi birçok görevi yerine getirmede birçok derslerden yararlanır. Çağdaş bilimin verilerini öğrenmede ve onlardan faydalanmada ilkökul ve ortaokulların temel derslerden biri olan Sosyal Bilgilerin yeri ve önemi asla tartışılmaz.

Aynı zamanda Sosyal Bilgilerin en kapsamlı derslerden biri olması ve öğrencilerin çok yönlü gelişmesine katkı sağlaması Sosyal Bilgilerin ne derece önemli olduğunun büyük bir göstergesidir.

“Sosyal Bilgiler, amacı ve konusu yardımıyla vatandaşların iyi olmaları, farklı kültürleri tanıyıp ve onları anlayışla karşılamaları, düşünme becerilerini ve yalnız başına öğrenebilme alışkanlıkları kazanmayı ve sonuçlar elde etmeyi, kendi değerlerini, özel günleri tanıma ve önemlerinin farkında olma gibi önemli ve bireyle için hayati değer taşıyan konuları anlamalarını sağlar” (Sağlamer, 1980, 16-19). 1971 Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının giriş bölümünde, bu dersin önemini anlatan şu ifadeler yer almaktadır:

“Öğrencinin her açıdan gelişmiş bir birey olarak yetişmesi için, öncelikli olarak, yaşadığı dünyayı, ülkesini ve tanımasıyla; var olan sorunları başarılı çözebilmesi için işine yarayacak dayanıklı bilgilerine ihtiyacı vardır. Bunun dolaydır ki, ilk ve orta dereceli okulların programında Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularına önemli işler düşmektedir” (Akt: Yeşil, 1996, 43).

Tüm bunlara bakılıyor ki Sosyal Bilgiler dersi, tüm ilkokul ve ortaokullarda, yeni yetişen bir bireyin, kültürünü öğrenip benimsemesinde sosyalleşmesinde, toplumunu her yönüyle tanıyıp toplum içinde aktif bir birey olmasında, gerek amaçları gerekse konuları itibariyle çok önemli bir yere sahip olduğu görülür.

2.4 SOSYAL BİLGİLERİN AMAÇLARI

“Sürekli değişen ülke ve dünya sorunlarını bilen, sorunları çözümlenebilmek için üzerinde çaba gösteren kişileri yetiştirme bilincine sahip Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, demokratik bir toplumun etkili vatandaşlarında bulunması gereken özelliklerin ifadesidir.” (Öztürk ve Dilek, 2004, 54).

Sosyal Bilgilerin öğretilmesiyle ilgili bilgi çalışmalar yapan uluslararası bir kuruluş olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgilerin amaçlarını şöyle belirtmiştir (Akt: Kan, 2006, 8):

- Toplumsal yaşam kavramı bağlamında bireysel ve kültürel kimlik anlayışını kazanma
- Toplum içerisinde ve okul hayatına gözlem yapabilme
- Dünyada yaşanan önemli olgu ve olaylara duyarlı olma bilinci geliştirme
- Demokrasiye uygun karar verebilme maharetin kazandırma.
- Bir vatandaş olarak toplumsal olaylara katılma

Sözer de Sosyal Bilgiler öğretim programı ile kazandırılacak amaçları dört gruba ayırmıştır (Akt: Cüro, 2009, 43):

1. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerde; yapıcı ve farklı düşünme şekilleri ve eleştireci bir yaklaşımla sorunları çözebilme becerileri gelişir.
2. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerde işbirliği yapmasını, sorumluluk bilincinin gelişmesini ve bireylerarası ilişkilerinin gelişmesini sağlar.
3. Sosyal Bilgiler dersi çocukların anayasa ve yasalar karşısında görevlerini ve sorumlulukları ile temel hak ve sorumluluklarını öğrenirler.

4. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde ortaya çıkarma ve çocukların tercihlerini doğru yapabilme alışkanlığını kazanmaları sağlanarak ekonomik olma konusunda görüş geliştirmelerini sağlar.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amaçlarıyla ilgili Milli Eğitimin 1739 sayılı Millî Eğitimin Temel Kanunlarına göre “Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçlarına” da değinmenin fayda sağlayacağı kanısındayım. Bu amaçlar ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programında yer alan 4-7 sınıf sınıflarına ait bölümlerdeki değişiklik yapılması ile ilgili karar 2009 yılında belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına değinmeden önce ilk olarak Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarına da değinmek gerekir. Aşağıda öncelik olarak Sosyal Bilgilerin genel amaçlarına, sonrasında ise Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programının amaçlarına yer verilmiştir.

2.4.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları (2002)

Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde;

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
3. Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; Cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatselverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.
6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.
7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.
8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.
9. Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.
10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.
11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.
12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.
13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

15. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
16. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.
17. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.
18. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
19. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.
20. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.
21. Yurdumuzun dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
22. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
23. Türklerin yaşadıkları diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
24. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.
25. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
26. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
27. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.
28. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
29. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.

30. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.
31. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
32. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
33. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
34. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar (MEB Sosyal Bilgiler Programı, 2002, 11-12).

2.4.2 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları (2000)

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2009).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1922, 1926, 1936 1948, 1962, 1968 ve 2005 YILI MÜFREDAT PROGRAMLARI

Araştırmanın bu bölümde sırayla 1922, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 ve 2005 yılındaki Müfredat Programlarının genel özelliklerine ve bu programlarda hangi derslerin öğrencilere okutulduğunu ve bu programlarda haftalık ders saatleri dağılımını inceleneyecektir. Sonra 1922, tarihli ilk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Dağılımı, 1924, 1926, Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Dağılımı, 1936, 1948,1962, 1968, Tarihli İlkokul Programına Göre Sosyal Bilgiler Derslerinin Dağılımına ve bu programlarda Sosyal Bilgilerin önemine değinilecektir. 1922 Tarihli İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinin haftalık ders saati dağılımına, 1938 Ortaokul Programına Göre Erkek Ortaokullarında okutulan Sosyal Bilgiler Derslerinin haftalık ders saati dağılımına, 1949, 1970-1971, Tarihli Ortaokul Programına göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinin haftalık ders saatlerine, 1985 Tarihli Milli Tarih Dersi Öğretim Programına Göre Ortaokul Tarih Derslerinin haftalık ders saati dağılımına, 1985 Tarihli Milli Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre Ortaokul Coğrafya Derslerinin haftalık ders saati dağılımına, 1985 Tarihli Vatandaşlık Bilgisi Dersi Öğretim Programına göre Ortaokul Vatandaşlık Bilgisi Derslerinin haftalık ders saati dağılımına, 1998 tarihli ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programına göre ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin haftalık ders saati Dağılımı ele alınacaktır.

3.1 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI

“Ara program olarak belirtebileceğimiz bu programı TBMM hükümetine bağlı Umûr-i Maârif Vekâleti (Eğitim Bakanlığı) tarafından Ankara’da basılarak ilan edilmiştir (Keskin, 2002, 22).”. Programda eğitimin amacı şu şekilde belirtilmiştir:

“Hâlbuki tahsil ferdi muayyen bir gayeye doğru yetiştiren bir kol olmak bu kol bir silsile halinde takip edilmek lazımdır. Ferde tam bir terbiye-i milliye ve fikrîye verecek, onu ya Dâr-ül-fünûn’a ihzâr edecek veya muhitinde bir vasıta-i tenvir ve tenevvür olacak derecede tam bir terbiye ve inkişafı yetiştirecek ancak tam ve mütecânis tahsildir” (Akt: Keskin, 2002, 24).

Tablo 1: 1922 Tarihli İlk Orta Tedrisât Mekteplerinin Müfredat Programı’na Göre İlkokulların Haftalık Derslerinin Dağılım Cetveli

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	6.Sınıf
Kur’anı Kerim	5	5	5	5	-	-
Din Dersleri	1	3	3	3	4	3
Türkçe ve Tahrir	12	10	7	6	6	6
Hesap	3	4	3	3	3	3
Hendese	-	-	-	2	2	2
Usul-İ Defteri	-	-	-	-	-	2
Coğrafya	-	-	2	2	2	2
Tarih	-	1	2	2	2	2
Eşya	3	3	3	2	-	-
Tabiat	-	-	-	-	4	3
Malûmat-ı Medeniyye	-	-	1	1	1	1
El İşleri	4	2	1	1	2	2
Resim	1	1	1	1	1	1
Musiki	1	1	1	1	1	1
Yazı	-	-	1	1	1	1
Terbiye-İ Bedeniyye	-	-	-	-	1	1
Yekûn	30	30	30	30	30	30

(Akt: Keskin, 2002)

Ders dağılım cetveli incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren derslerin şunlar olduğunu görmekteyiz:

- Tarih
- Coğrafya
- Malûmât-ı Medeniyye

Bu program için şunları söylemek gerekir: Bu program Osmanlı Devleti zamanında kullanılan programın bir devamı niteliğindedir. Bu programı araştırmamda yer vermemin sebebi; programı TBMM hükümetinin emri ile Umûr-i Maârif Vekâleti (Eğitim Bakanlığı) tarafından hazırlanmış olmasıdır.

3.2 1926 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI

“1926 tarihli bu program, özünü Dewey’e ait olan “toplu öğretim, Hayat Bilgisi, ve iş okulu” kavramlarından alınmıştır. Bu kavramlar, bu tarihten sonra yayınlanmış olan ilkokul programlarının da esasını teşkil eder”(Başgöz, 2005, 122).

“Programda ilkokulun amacını şöyle verilmiştir: İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” (Akt: Keskin, 2002, 30).

Programın ders dağılım cetveli incelendiğinde beş yıllık ilkokulu iki devreye ayrılmıştır. Bu ayrımda 1,2 ve 3.sınıflar 1.devreyi, 4 ve 5.sınıflarda ikinci devreyi oluşturmuştur. İlk üç sınıfta çeşitli derslerin konuları arasında anlamlı bir ilişki gözetilecek ve öğretimin mihverini Hayat Bilgisi dersi oluşturacaktır. Dört ve beşinci sınıflarda da dersler arasındaki ilişki ve gerekçelerin korunmasına özen gösterilmekle beraber tabiat dersleri, tarih, eşya dersi, yurt bilgisi ve coğrafya dersleri ayrı ayrı öğretilenlerdir. (Akt: Keskin, 2002, 31).

Yukarıda Keskin’in İlk Mekteplerin Müfredat Programından alıntılıdığı bu sözlerden de anlaşılacağı gibi ilk devrede Hayat Bilgisi dersi önemli derslerin ekseninde yer alan derslerden biri olarak kabul görmüştür. İkinci devreye bakıldığında ise tek disiplin anlayışı hâkim olmuştur. Bu dersler tek disiplin olsalar da birbirleri ile bağlantılı olarak işlenmesi gereken dersler olduğu derslere bakıldığında anlaşılmaktadır.

Tablo 2: 1926 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	1.DEVRE			2.DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	10	10	8	8
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim – Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

(Akt: Ambarlı, 2010)

Ders dağılım cetveli incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren derslerin şunlar olduğunu görmekteyiz:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt Bilgisi

“1926 tarihinde yapılan ilkokul programına bakıldığında, ilke, yöntem, ders ve konuları açısından hem içerik, hem de biçim, yönünden bir devrim programıdır” (Binbaşıoğlu, 1995, 152).

İlkokulun amacını çok genel de olsa, ilk olarak belirtilen, her dersin özel amaçlarıyla öğretiminde tutulacak yolların ana hatlarını gösteren, 1926 tarihli bu program, memleketimize “Toplu Öğretim” sistemini getirmiştir (Akt: Keskin, 2002, 35).

1926 programı on yıl uygulamada kalmış ve Binbaşıoğlu'nun ifadesiyle bir devrim programıdır.

3.3 1936 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI

“1935 yılında toplanmış olan milli eğitim komisyonu 1926 tarihinde uygulanmaya başlayan İlk Mektepler Müfredat Programında gerekli görülen değişimleri yaparak, 1936 tarihinden itibaren ‘Yeni İlkokul Müfredat Programı’ adlı bu programı yürürlüğe koymuşlardır.” (Akt: Ambarlı, 2010, 41).

Bu program 1936 yılında tekrar incelemeye almış ve yeni ihtiyaçlara yanıt vermek için tekrar düzenlenmiştir. 1926 tarihli ilkokul programında çok az yer verilen genel amaçlara 1936 programında oldukça geniş yer verilmiş zamanın tek partisi olup iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitim ile ilgili görüşlerinin etkisi ile hazırlanmış olan program, partinin altı oku ile karakterize edilen Devletçilik, Laiklik, “Milliyetçilik, Halkçılık, Cumhuriyetçilik, İnkılâpçılık” ilkelerini programının gayesi olarak benimsemiştir (Tazebay, 2000, 49). Ayrıca bu programa bakıldığında ilkokula ait eğitim ve öğretimin esasları belirlenmiştir. Bu programda her derse ait özel amaçlar ayrı ayrı belirlenmiş olup ve hükümetin genel hedeflerine yönelik olarak düzenlenmiştir.

1936 tarihli yeni programda ilkokulun genel amaçlarına ve eğitim-öğretimin ilkelerine yer verilmiştir. Programda var olan derslerin içerikleri incelendiğinde ise

derslerle ilgili amaç ve yönergeler de yer verildiği de anlaşılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren Tarih dersine ait özel hedefler incelendiğinde Tarih derslerinin temelini Türk tarihinin oluşturduğunu söylenebilir. Ayrıca yeni kurulan Türk devletinin, şahsi görüş ve düşüncelerini çocuklara verme amacıyla olduğu da anlaşılmaktadır. Bu sebeptir ki bu hedeflerin tamamına yakını disiplin dışıdır. Ayrıca Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerine ait özel amaçlarda incelendiğinde bu amaçlarında disiplin dışı olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgilere ait bu üç derste de karşımıza çıkan ortak bir sonuç şudur ki milli ve ulusal değerlere oldukça çok vurgu yapılmış olmasıdır (Keskin, 2009, 115).

1936 programında hangi derslerin okutulduğunu ve hangi derslere ne kadar ders saati ayrıldığını 1936 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokullarının Haftalık Ders Dağılım Çizelgesine bakarak daha açık anlayabiliriz.

Tablo 3 :1936 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	1. DEVRE			2.DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap –	4	4	4	4	5
Hendese					
Resim – İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

(İlkokul Programı, 1936)

Ders dağılım cetveli incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren derslerin şunlar olduğu görülür:

- Tarih(II. Devre)
- Coğrafya(II. Devre)
- Yurt Bilgisi(II. Devre)

1936 İlkokul Programındaki ders çizelgesi dağılımı incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılır. Bu program ilkokullarda 1. ve 2. devre olarak iki kısma ayrılmıştır. 1.kısımda; 1, 2. ve 3. sınıflar bulunmaktadır. 2. kısımda ise; 4. ve 5.

sınıflar olduğu görülmektedir. Sosyal bilgilerin kapsamına giren, Coğrafya, Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin 2. Devrede okutulmak üzere programın içinde yer aldığı görülmektedir. Tarih ve Coğrafya derslerinin 4. ve 5. sınıflarda haftada 2 saat, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ise 4. sınıflarda 2, 5. sınıflarda ise haftada 1 saat olarak yer almaktadır.

“Bu dersleri bir bütün olarak ele alırsak Sosyal Bilgiler dersi 4. sınıflarda toplam 6 saat, 5. sınıflarda toplam 5 saat olarak yer almaktadır. Toplamda 26 saat haftalık ders programında 6 saat ve 5 saat ders ayrılması bu derse verilen önemin büyük olduğu sonucuna varmamızı sağlıyor” (Ambarlı, 2010, 43).

3.4 1948 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI

1948 tarihinde hazırlanan bu İlkokul Programı 1948–1949 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmış olup 20 yıl yürürlükte kalmıştır. 1948 tarihli bu program Cumhuriyet tarihinde en uzun süre uygulanma özelliğine sahip bir program olarak tarihe geçmiştir.

1948 tarihinden önceki programlarda Türkiye’deki ilkokullarda iki tip program yürürlükte bulunmaktaydı. Yukarıda açıklanmış olan 1936 tarihli programı Şehirlerdeki ilkokullarda, 1930 tarihinde çıkarılan “Köy Mektepler Müfredat Programı” ise köy okullarında uygulanmaktaydı. Özellikle 1930 Köy Mektepleri Müfredat Programı ile köy ortamına ve köyde okuyan çocukların ihtiyaçlarına uygun, ve bu çocuklarının çevrelerine daha aktif bir şekilde entegre olmalarını sağlayacak bir eğitim-öğretim programı amaçlanmaktaydı. Köylerde ve şehirlerdeki bu programlarının birbirinden bağımsız olması, zorunlu olan ilköğretimin “eğitim-öğretim standartları bakımından birbirine denk olmadığı” yönünde toplumda bir düşünce ortaya çıkmasına neden olmuştu. Tüm bu durumların üzerine Talim ve Terbiye Dairesi 11 Şubat 1944 tarih ve 2/187.4 sayılı yazısıyla ülkede ki bütün öğretmenlere bir anket göndererek bu anketi herkesin cevaplamasını istemiştir.” (Arslan, 2000, 146).

“Yapılan anketin sonucunda, köylerde ve şehirlerdeki okullarda okutulan programlarının birleştirilmesi kabul edilmiş ve “1948 Tarihli İlkokul Programı” çıkarılmıştır. Çıkarılan bu program, 1948-1949 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur” (Arslan, 2000, 146).

“1948 tarihli ilkokul programına bakıldığında bu program 1926 ve 1936 yıllarında uygulanan programlarının geliştirilmiş bir versiyonu olduğu görülmektedir. Bu programda ki amaçların öncekilere göre daha detaylandırılmış ve gruplanmış bir halde olduğu anlaşılmıştır” (Arslan, 2000, 146). Bu programın hedeflerine, ilkeleri ve açıklamalarına bakıldığında; çocuğun iyi bir vatandaş olarak kişiliğini her anlamda bir bütün olarak ilerletmeyi amaç edinmiştir. Fakat var olan program kişilik eğitiminden çok bireyin bilişsel eğitimine önem verildiğini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında hedeflerle, müfredat programı arasında çelişkinin olduğu görülmektedir. Ayrıca 1948 programında esneklik payı da yoktur (Akt: Keskin, 2002, 44).

“1948 tarihli Program detaylı olarak incelendiğinde bu programda Milli Eğitimin amaçlarına yer verilmiş olmasına karşın, ilköğretimin amaçlarına yer verilmediği görülmektedir. Bu programda ayrıca her dersin özel amaçlarının da bulunduğu görülmektedir” (Keskin, 2009, 123).

Yukarıda araştırmacıların düşüncelerinden de anlaşılacağı üzere 1948 tarihli İlkokul Programı'nın, Programın hedefleri, esasları ve açıklamalarından hareketle bu program; kişinin iyi bir vatandaş olarak benliğini her yönünü tam anlamıyla geliştirmeyi amaç edinmiştir. Program içerisinde her ders için ayrı ayrı amaçla özel amaçlara yer verilmiş olması diğer kendinden önceki programlardan da farklı yanını ortaya koymaktadır. 1948 tarihli İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine giren, Tarih dersi için altı amaç, Coğrafya dersi için beş amaç Yurttaşlık Bilgisi dersi için yedi amaç belirlenmiştir. 1948 Müfredat Programının haftalık ders çizelgesi de Sosyal Bilgiler dersi içine giren dersler ve bu dersler için ayrılan saatleri tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4:1948 Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	1. DEVRE			2.DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim – İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

(İlkokul Programı, 1948)

Ders dağılım cetveli incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren derslerin

- Tarih(II. Devre)
- Coğrafya(II. Devre)
- Yurttaşlık Bilgisi (II. Devre) olduğu görülür.

Coğrafya ve Tarih dersleri ilkokulların 2. devresinde haftada ikişer saat olarak yer almıştır. Yurttaşlık Bilgisi dersine bakıldığında ise 4. sınıflarda haftada 2 saat 5. Sınıflarda ise haftada 1 Saat olarak verildiği ortaya konmuştur. Bu programda da yine dersler Sosyal Bilgiler olarak değil de farklı dersler olarak verildiği görülmektedir.

3.5 1962 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI (TASLAK PROGRAM)

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü uygulamada olan 1948 programının incelenmesini sağlayarak İlkokul Programında yapılması planlanan değişikliklerle ilgili ilkeleri bir rapor haline getirerek belirlemiştir. MEB, ülke genelindeki illere göndermiş olduğu bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kurumlarının, 1948 tarihli ilkokul programı hakkındaki görüş ve düşüncelerini istemiştir. Yapılan araştırma ve deneme sonuçları tahlil edilerek yeni programın temel hatları ortaya konmuştur.1962 yılında ön program niteliğinde bir taslak

hazırlanmış olup bu taslağa son şekil, 14 Nisan 1962 yılında verilmiştir (Ambarlı, 2010, 67).

“Bu programın amaçlarına bakıldığında, Türk vatandaşlarının toplumsal kimliklerini kazanmaları hem de ekonomik bakımdan ilerlemelerini; demokratik, davranış ve tavır geliştirmelerinin önemi belirterek, Türk Devleti’nin, demokratik, laik ve sosyal bir devlet ülkesi olarak milleti ile bölünmez bir bütün olduğu özellikle vurgulanmıştır” (Ambarlı, 2010, 67).

“1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı, Milli Eğitiminin genel hedeflerin ilköğretim aşamasında, hangi çerçevede geliştirilip ilerletilmeye çalışılacağını net olarak ortaya koymak için “İlköğretimin Amaçları”nı getirmiştir” (Akt: Keskin, 2002, 48). Keskin’in de ifadesiyle bu amaçlar bundan önceki programda (1948 Tarihli İlkokul Programı) yer almamıştır. Program içerisinde milli eğitimin hedefleri kişisel yönden, toplumsal yönden, ekonomik hayat yönünden (Keskin, 2010, 48) gruplandırılmak üzere üç başlık adı altında sınıflandırılmıştır.

1962 programı taslağına göre, ilkokullarda okutulmak üzere belirlenen derslerin toplulaştırma esasına uygun olacak şekilde belirlenmiştir. Birinci devrede, Hayat Bilgisi dersi çerçevesinde toplanan dersler; ikinci devrede, Toplum ve Ülke İncelemeleri, Fen ve Tabiat Bilimleri mihver dersleri etrafında birleşmiştir. Üniteler, mihver derslere göre şekillenmiş olup, Resim-iş, Beden Eğitimi, Türkçe, Matematik Müzik gibi diğer dersler ifade ve beceri dersleri olarak düzenlenmiş olup, bu derslerin kendi aralarında ilişkiler kurulması talep edilmiştir. Bu anlayışa uygun olarak; hedef, içerik ve bu içerikleri değerlendirme aşamaları, hazırlanan derslerin haftalık ders dağıtım cetvelleri ile ilkokullara ait olan haftalık çalışma programları sınıflara göre ayrı ayrı hazırlanmıştır (Gelişli, 2005, 146).

Uzun çalışmalar sonucu hazırlanan 1962 tarihli ilkokul programı bir taslak program olmasına rağmen çalışmada ayrıntılı yer verilmesinin sebebi daha önceki programlara karşın (1948 Tarihli İlkokul Programı) bu programda ilköğretimin amaçlarına yer verilmesidir. 1962 tarihli ilkokul programı taslağında Sosyal Bilgilerin olup olmadığını yine taslak program içerisinde yer alan haftalık ders çizelgesine bakarak değerlendirmek daha uygun olacaktır.

Tablo 5: 1962 Tarihli Müfredat Programı (Taslak Program) Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	1. DEVRE			2. DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	6	-	-
Türkçe	10	9	9	6	6
Toplum Ve Ülke İncelemeleri	-	-	-	6	5
Fen Ve Tabiat Bilgileri	-	-	-	5	5
Din Bilgisi	-	-	-	1	1
Matematik	5	5	5	4	5
Resim – İş	3	3	3	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

(İlkokul Program Taslağı, 1962)

1962 tarihli İlkokul program taslağı incelendiğinde haftalık ders programı çizelgesinde önceki programlarda ayrı ayrı verilen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’ adı altında tek bir ders olarak birleştirildiği görülmektedir. ‘Toplum ve Ülke İncelemeleri’ dersinin ders saati dağılımına bakıldığında ise bu dersin 4. sınıflarda 6 saat 5. sınıflarda ise 5 saat şeklinde müfredatta yerini aldığı görülmektedir.

3.6 1968 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI

Hazırlanan taslak programı 6 eğitim-öğretim yılı sürmüştür. 1962 Taslak Programı uygulaması Talim Terbiye Kurulu tarafından yapılan kontroller ve takipler sonucunda elde edilen bilgiler değerlendirilmiş olup ve bu değerlendirmeler sonucunda MEB’in oluşturduğu ve bünyesinde yöneticilerin, uygulayıcıların, eğitimcilerin olduğu bir komisyon “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” adı altında bir taslak oluşturmuşlardır. (Gözütok, 1994, 7). “Daha sonra bu taslak 120 kişiden oluşan komisyon tarafından “İlkokul Programı Değerlendirme Semineri’nde de yeniden ele alınmış, bazı düzeltmeler yapıldıktan sonra Talim ve Terbiye Kurulu’nun onayına sunulmuştur. Daha sonra bu taslak 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı kararla “1968 İlkokul Programı” olarak yürürlüğe girmiştir.” (Varış, 1996, 36).

Bu programda daha önceden tek disiplin olarak okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri tek bir ders olarak yani Sosyal Bilgiler dersi olarak müfredatta yerini almıştır. 1968 programında okutulan derslerin hedeflerin

davranışlara dönüştürülebilmesi amacıyla aşağıdaki şu ilkeler programda belirtilmiştir. Bu ilkeler: a) Yakın Çevre b) Öğretimde Toplumsallaştırma c) Konular ve Üniteler isminde üç başlıkta toplanmıştır (Cicioğlu, 1983, 104).

1968 programında Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına şu şekilde yer verilmiştir:

- ✓ Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden: Ailelerine, ulusa, yurda, Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı inceleyici fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler.
- ✓ Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar;
- ✓ Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir
- ✓ Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar.
- ✓ Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar.
- ✓ Türk devriminin anlamını ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar.
- ✓ Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
- ✓ Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlarlar.
- ✓ Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
- ✓ İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörülükle karşılamaları gerektiğini benimserler.
- ✓ Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden Çevrelerini ve yurdu tanır; Türkiye'nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- ✓ Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.
- ✓ Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

- ✓ Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar. (Akt: Ambarlı, 2010, 78-79).

1968 İlkokul Programının yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizde köy ve şehir ilkokulları müfredat programlarındaki farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. Köy okullarında birleştirilmiş sınıflarda Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde üniteler dönüşümlü olarak verilmeye, yakın çevreye daha fazla önem gösterilmeye başlanmıştır (Gelişli, 2005, 150).

1968 tarihli ilkokul programında farklı derslerin hedeflerinin davranışlara dönüştürülmesi için öncelikle yakın çevre, eğitim-öğretimde toplulaştırma, konular ve üniteler gibi ilkelerin üzerinde itikatla durulmuştur. Eğitim ve öğretimde rehberliğin esas olması, ölçme ve değerlendirmelerin eğitim-öğretiminden ayrılmaz bir bütün olması, özel eğitime muhtaç öğrenciler için ayrı önlemleri almanın mecburiyetliğine değinilmiştir. Bu programda ayrıca her bir çocuğun birbirinden farklı özelliklere sahip olduğunu ya da öğrencilerin farklı alanlarda başarılı olabileceğine dikkat çekilerek, sınıftaki öğrencilerin kesinlikle birbiriyle kıyaslamayarak, her çocuğun başarısını kendi gelişim süreci içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000, 106).

1968 yılındaki ilkokul programı incelendiğinde Cumhuriyet tarihinde yayınlanmış ilkokul programları arasında beklide en önemli olandır. Bu programın ülkemizde yayınlanmış ve en uzun süre uygulanma özelliğine sahip ilkokul programı olduğunu görülmektedir. Program birçok yeniliği ile cumhuriyet tarihine damga vurmuş bir programdır. 1968 tarihli ilkokul programına ait ders dağılım cetveli aşağıda yer alan tabloda (tablo 6) verilmiştir.

Tablo 6: 1968 İlk Mektep Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	1. DEVRE			2.DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim – İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	3	3	3	3	3
Toplam	25	25	25	25	25

(İlkokul Programı, 1968)

1968 yılına ait program çizelgesi incelendiğinde haftalık ders dağılımına ait bilgilere bakılarak; daha önceki programlarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi olarak ayrı ayrı verilen derslerin artık Sosyal Bilgiler olarak tek bir ders adı altında müfredattaki yerini aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra önceki programlarda ders saatinin daha fazla olduğu şimdi ise haftada sadece 3 saat olarak müfredata konulduğu görülmektedir. Derslerin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesi önemli bir ilerleyiş iken, ders saatinin azaltılması bazı sıkıntıları beraberinde getirmiştir.

3.7 2005 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI

“2004 tarihinde yayınlanan ve 2004–2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulaması olarak başlatılan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2005–2006 eğitim öğretim yılında tüm Türkiye’de yürürlüğe konmuştur.” (Keskin, Keskin, 2013, 78).

Keskin ve Keskin (2013) ifadesiyle 2005–2006 eğitim öğretim yılında ilköğretime yönelik olarak yürürlüğe giren yeni programlarda aşamalı bir anlayış benimsenmiştir. Birinci yıl (2005–2006 öğretim yılı) sadece ilköğretimin I. Kademesinde (1–5. sınıflar) yürürlüğe giren programlar, sonraki yıllarda tüm ilköğretimi kapsayacak şekilde aşamalı olarak uygulanma çalışılmıştır.

MEB, Talim ve Terbiye Kurulunun 12.07.2004 tarih ve 114, 115, 116, 117 ve 118 sayılı kararları ile ilköğretim okullarında bir ile beşinci sınıflar için hazırlanan Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerine ait öğretim programları, yapılandırmacı bir anlayış doğrultusunda geliştirilip iyileştirilerek; 2005-2006 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır.

2005 Tarihli İlkokul Programının “yapılandırmacı” anlayışla hazırlandığını Keskin’in yukarıdaki ifadelerinden de anladığımız gibi “yapılandırmacı eğitim” düşüncesi açısından güncel olan bu ilköğretim programına kabataslak olarak bakıldığında şu özellikler dikkat çekmektedir:

Bu programda öğretmene “öğretici” kelimesi yerine “ortam düzenleyici”, “yönlendirici” ve “kolaylaştırıcı” rolleri verilmiştir.. Öğretmenin esas görevi öğrenme ortamını hazırlamak, yapılacak etkinlikler için çocuklara rehber olmaktır. Öğretmene rehberliğin yanında işbirliği yapan, yardım eden, işleri kolaylaştıran, kendini geliştiren, yönlendirebilen, bireysel farklılıklara dikkat eden, güvenliği sağlayabilen görevler verilmiştir (Eğitim Reformu Girişimi, 2005, 5). 2005 müfredat programına göre sosyal bilgilerin amacını şöyle özetleyebiliriz;

Günümüz eğitim hayatında öğretmenin direkt bilgiyi vererek öğretimi tamamlama görevi yerini öğrencinin bilgiyi öğretmenin rehberliğinde kendisinin keşfetmesine bırakmıştır. Aynı anlayış Sosyal Bilgiler dersinde şu amaçlarla kendini göstermektedir. Birey kendi duyuşsal ve bilişsel özelliklerini göz önünde bulundurarak Türk milli bilincini oluşturan öğeleri kavrayıp, mesleklerin toplumdaki yeri ve önemini farkında olup, ülkemizin temel yapısını oluşturan insan hakları, demokrasi, laiklik, ulusal egemenlik vb. kavramların gelişimsel süreçlerini keşfederek araştırarak bilir. Sosyal Bilgiler bireyi her yönüyle gelişmesini amaç edinmiş disiplinler arası bir ders olduğunu bu ifadelere bakarak bir kere daha çok açık olarak görmekteyiz. 2005 Tarihli İlkokul Programına baktığımızda Sosyal Bilgiler dersi için ayrılan haftalık ders saati Tablo 7’ de gösterilmiştir.

Tablo 7: 2005 Müfredat Programında İlkokulların Haftalık Ders Çizelge

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sını f	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Türkçe	10	10	10	4	4	4	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	4	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	3	3	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
Teknoloji Ve Tasarım	-	-	-	-	-	2	2	2
Trafik Güvenliği	-	-	-	1	1	-	-	-
Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler	-	-	-	-	-	1	1	1
DERS SAATİ TOPLAMI	25	25	25	26	26	29	29	28

(Akt: Ambarlı, 2010)

2005 tarihli bu programa bakıldığında Sosyal Bilgiler dersini 4. Sınıftan başlamak üzere 7. sınıfa kadar her sınıfta 3 saat okutulduğu görülmektedir. Ders saatlerinin yeterliliği konusunda ise çeşitli araştırmalar bulunmakla birlikte bu süre tartışmalıdır. Bu araştırmalara birkaç örnek verecek olursak; Çepni The Journal of Academic Social Science Studies dergisinde 2015 yılında yayımladığı “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı okul ortamlarına ilişkin görüşleri, Memişoğlu ve Köylü “Sosyal Bilgiler Dersindeki Sorunlar ve Çözüm Yollarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” isimli çalışmasında, Çalışkan’ın (2010) İlköğretim 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programının öğretmen görüşlerine dayalı incelenmesi, Tarman, Ergür ve Eryıldız’ın (2012) yaptıkları “Sosyal Bilgiler programının öğretmen görüşlerine dayalı değerlendirilmesi.” İncelenen bu çalışmalara da bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi yelpaze gibi çok geniş bir içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Ders saatinin bu kadar az olduğu bir yerde öğrencilere verilmek istenenler tam anlamıyla verilemeyecek olup hedeflerde tam olarak gerçekleştirilemeyecektir. Ders saatinin yetersizliğini 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan

Sosyal Bilgiler dersinin içeriği incelendiğinde aşağıdaki sonuçlardan hareketle yetersiz olduğu kanısına varılmıştır.

2005 Sosyal Bilgiler dersine ait 4. Sınıfların konuları ve kazanımları analiz edildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. 4. Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi 8 ünitelerden meydana gelmektedir. Birinci ünite birey ve toplum olarak müfredata konmuştur. İkinci ünite de tarih öğretimine geçilmiş olup milli mücadele yılları anlatılmıştır. Üniteler genel anlamda çocuğu toplumsal çevreye hazırlamaya dönük olarak oluşturulmuştur.

2005 yılına ait Sosyal Bilgiler programının 5. sınıf ünite ve kazanımları analiz edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. 5. sınıf konuları 8 ünitelerden oluşmuştur. Konuların bir önceki yıllarla ilişkili olarak devam ettiği belirlenmiştir. Ünitelere bakıldığında Haklarımı Öğreniyorum, Adım Adım Türkiye, Bölgemizi Tanıyalım, Ürettiklerimiz, Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Bayrak, Bir Ülke ve Hepimizin Dünyası şeklinde sırasıyla belirtilmiştir. Konular daha çok ana başlıklarda verildiği, öğrencilere çok aşırı bilgi vermek yerine daha çok toplumsal hayata dair bilgilendirme çalışmalarının olduğu anlaşılmıştır. Bu ifadeler şu sonuca varmamıza imkan tanımıştır. Çocuğun daha somut işlemler döneminde olmasından dolayı öğrenciyi bilgi bombardımanına sokmak yerine, sosyal hayata hazırlayıcı özellikte ünite ve konuların hazırlandığı tespit edilmiştir.

2005 yılı Sosyal Bilgiler programının 6. sınıf ünite ve kazanımları analiz edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ortaokul 6. sınıfta öğrenim gören öğrenciler somut işlemler döneminden, soyut işlemler dönemine geçmeleri nedeniyle ders konularının daha detaylı olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Üniteler ilk olarak 'Sosyal Bilgiler Öğreniyorum' konusu ile başlamaktadır. Burada amaç öğrenciyi Sosyal Bilgiler dersinin önemini fark ettirmektir. Daha sonra 'Yeryüzünde Yaşam' ünitesine geçilmiş olup dünyanın şekli, hareketleri hakkında temel bilgiler verilmiştir. Üçüncü üniteye bakıldığında ise bu ünitenin Tarih konularına geçiş niteliğinde olduğu görülmekte olup bu ünite 'İpek Yolunda Türkler' başlığı altında toplanmıştır. Burada İlk medeniyetlerden başlanarak, kurulan ilk Türk ve İslam devletleri, gibi Türk tarihine girildiğini gösteren konular üzerinde durulmuştur. Daha sonraki ünitelerdeyse, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya ve Elektronik Yüzyıl, olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak ünitelere bakıldığında Tarihten

Coğrafyaya, teknolojiden günlük hayata dair birçok konunun anlatıldığı görülmektedir.

2005 yılına ait Sosyal Bilgiler programının 7. sınıf ünite ve kazanımları analiz edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Üniteler 6. sınıf ünitelerinin devamı gibi hazırlanmış olup konular 6. sınıfta kalındığı yerden devam ettirilmiştir. Bu durumda Sosyal Bilgilerin dersinin 6. ve 7. sınıfları arasında paralellik olduğunu ve bir uyum içerisinde ünitelerin oluşturulduğu kanaatine varmamızı sağlamıştır. 7. sınıflara konular 7 ünite olacak şekilde ayarlanmıştır. Birinci ünite 'İletişim ve İnsan İlişkileri' olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra 'Ülkemizde Nüfus' adlı üniteye geçilmiş olup burada ülkemizin nüfusu ve nüfus dağılışı gibi özellikleri anlatılmıştır. Üçüncü ünite 'Türk Tarihine Yolculuk' adı altında öğrencilere verilmektedir. Bu üniteye bakıldığında yine 6. sınıfta tarih konularına kalındığı yerden devam edildiği görülmektedir. Bu kısımda Türkiye Selçuklu döneminden başlanmış olup Osmanlı Devletinin Kuruluş, Yükseliş, Duraklama, Osmanlı Devletinde yapılan yenilikler ve Osmanlı Devletinin yıkılış konularının verildiği görülmektedir. Bu ünitelerden sonra işlene üniteler ise kısaca; Zaman İçinde Bilim, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Yaşayan Demokrasi ve son olarak Ülkeler Arası Köprüler üniteleri şeklinde devam etmektedir.

Çalışmamın bu kısmına kadar cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan 1926, 1936, 1948, 1968 ve 2005 yılındaki Müfredat Programları ile TBMM hükümeti tarafında hazırlatılan 1922 Tarihli İlk Orta Tedrisât Mekteplerin Müfredat Programı ile 1962 Tarihli Taslak Program niteliğinde olan Müfredat Programının genel özelliklerine ve bu programlarda hangi derslerin öğrencilere okutulduğunu ve bu programlarda Haftalık Ders saatlerini incelenmiştir. Bu programlar dışında bazı yıllarda (1930, 1956 vs.) temel programların dışında taslak programlar uygulanmıştır. Ama bu programlar temel programlardan çok farkı olmadığı için çalışmamın bu kısmında bu taslak programlara yer verilmemiştir.

Temel ilkökul müfredat programlarını genel özellikleri itibariyle kısaca inceledikten sonra çalışmamın bu bölümünde 1922, 1924, 1926, Tarihine ait ilk Mekteplerin Müfredat Programı'nda İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Dağılımını, 1936, 1948, 1962, 1968, Tarihli İlkokul Program'larında Sosyal Bilgiler Derslerinin

nasıl bir dağılıma sahip olduğunu Dağılımın ve bu programların içerisinde Sosyal Bilgiler dersinin önemi incelenmiştir.

3.8 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI'NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bu programda Sosyal Bilgiler başlığı altında toplanabilecek dersler şu şekildedir:

- Tarih
- Coğrafya
- Malûm'At-ı Medeniyye (medeni bilgiler)

Programda yer alan bu derslerin, ilk 4 yılda dağılımı tablo 8'deki gibidir.

Tablo 8: 1338 (1922) Tarihli İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı'na Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
Tarih	-	1	2	2	5
Coğrafya	-	-	2	2	4
Malûmat İmedeniyye	-	-	1	1	2
TOPLAM	-	1	5	5	11

(Akt: Keskin, 2002)

Daha önce de ifade edildiği gibi 1922 tarihli bu program ara program niteliğindedir: 1922 programa bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi adı altında bir dersin olmadığı görülmektedir. Bunun yerine tek bir disiplin anlayışına göre düzenlenen Tarih, Coğrafya, Malûm'At-ı Medeniyye isimli dersler ara program müfredatında bulunmaktadır.

1922 programındaki ders dağılım cetveli incelendiğinde birinci sınıflarda tarih dersi verilmemektedir. Bu ders İkinci sınıfta ise haftada bir saat olarak programda yerini almıştır. “Bu derse ait programın içeriğinde, İslâm ve Türk büyükleri ile ilgili hikâye şeklinde bilgiler verilmesi talep edilmiştir.” (Keskin, 2009, 117). Üç ve dördüncü sınıflara bakıldığında ise Tarih dersinin haftada iki saate çıkarıldığı görülmektedir. “Üç ve dördüncü sınıflara ait program incelendiğinde kronolojik olarak Selçuklu ve Osmanlı tarihine ait konulara yer verildiği anlaşılmaktadır” (Keskin, 2009, 117). 1922 tarihli programa göre birinci ve ikinci sınıfta Coğrafya dersinin yer almadığı anlaşılmaktadır. Üçüncü sınıfta ise bu ders haftada iki saat şeklinde programa girmiştir. “Üçüncü sınıfa ait Coğrafya dersi

konularının programda beş kısımda yer aldığı görülmektedir. Bu sınıfta, konuların öğretiminde yakın çevre ilkesine çok büyük önem verildiği görülmektedir” (Akt: Keskin, 2009, 117). Dördüncü sınıf konuları incelendiğinde Coğrafya dersi haftada iki saat okutulduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf programında yer alan konular yedi kısım halinde işlenmiştir. İlk dört kısmına bakıldığında Türkiye’nin coğrafyasından, beşinci kısımda Osmanlı’nın kaybettiği topraklardan, altıncı kısımda Türkiye’ye komşu olan ülkelerin coğrafi özelliklerinden, son kısımda ise Dünya coğrafi özelliklerinde bahsedilmiştir” (Keskin, 2009, 117).

Birinci ve ikinci sınıflara ait programlarda olmayan Malûmât-ı Medeniyye dersi, üç ve dördüncü sınıflarda haftada bir saat olmak kaydıyla verildiği ders dağılım cetveli incelendiğinde görülmüştür.” Bu programın içeriğine bakıldığında hükümetin görevlerini, aile, ülke, ulus, hükümet kavramlarını, askerlik gibi bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bu konulara bakıldığında konuların insanları yönetim hakkında bilgi sahibi etmek ve yeni kurulan hükümet sistemini vatandaşlara tanıtmak maksadıyla hazırlanmıştır” (Akt: Keskin, 2009, 118).

3.9 1924 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMI’NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bu programda Sosyal Bilgiler başlığı altında toplanabilecek dersler şu şekildedir:

- Tarih
- Coğrafya
- Musahabât-ı Ahlâkiyye ve Malûmât-ı Vataniyye

1924 İlk Mekteplerin Müfredatına ait Program önceki programdan farklı olarak tek bir ders dağılım programı değil de erkek ve kız ilkokulları için ayrı ayrı dağılımı yapılmıştır. Tablo 9’da programa ait ders dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 9: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı’na Göre Kız İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	Toplam
Tarih	-	-	1	2	2	5
Coğrafya	-	-	1	2	2	5
Musahabat-ı Ahlâkiyye Ve Malûmat-ı Vataniyye	1	1	1	1	1	5
TOPLAM	1	1	3	5	5	15

(Akt: Keskin, 2002)

Tablo 10: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına Göre erkek İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	Toplam
Tarih	-	-	1	2	2	5
Coğrafya	-	-	1	2	2	5
Musahabat-I Ahlakîyye Ve Malûmat-I Vataniyye	1	1	1	1	1	5
TOPLAM	1	1	3	5	5	15

(Akt: Keskin, 2002)

İki tabloda incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren derslerin erkek ve kız ilkokullarında aynı olduğu görülmektedir. Bu dersler tek disiplinli yapıya sahip dersler olarak müfredatta yerini almışlardır. 1924 tarihli bu programa ait ders dağılımı incelendiğinde ilk ilki sınıfta tarih dersi yoktur.

Üçüncü sınıfta tarih dersinin olduğunu ve haftada bu dersin bir saat olarak verildiği görülmektedir. “Üçüncü sınıfa ait bu programda tarih dersinin okuma ve sohbet etme şeklinde verilmesi istenmiştir” (Keskin, 2009, 119). Dördüncü ve beşinci sınıfın ders dağılımına bakıldığında ise Tarih dersi haftada iki saat olarak verildiği görülmektedir. “Üçüncü ve dördüncü sınıfa ait programlar analiz edildiğinde programda Dünya, Selçuklu ve Osmanlı tarihine ait konularına yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu derse ait programın daha önceki program olan 1922 tarihli programla büyük oranda benzer olduğu tespit edilmiştir” (Keskin, 2009, 119).

1924 programına göre birinci ve ikinci sınıflarda coğrafya dersi görülmemektedir. Üçüncü sınıfta ise bu derse verilen süre haftada bir saattir. “Üçüncü sınıfta verilen bu dersin coğrafya konularının esas temelini yakın çevre ilkesi oluşturmaktadır. Bu konuların verilirken anlatımda sade bilgi verilmesinden çok, öğrencilerin görebileceği çevreyi odak merkezi olarak seçilmesi istenmiştir.” (Akt: Keskin 2009, 119). Dördüncü ve beşinci sınıfta ise coğrafya dersi haftada iki saat olduğu görülmektedir.

Dördüncü sınıfta bu derste Türkiye coğrafyası konularına, beşinci sınıfta ise Dünya ve Ülkeler coğrafyasına ait konulara yer verilmiştir. 1924 programında yer alan haftalık ders dağılım çizelgesinde Musâhabât-ı Ahlâkiyye ve Malûmât-ı Vataniyye dersi tek ders olarak gösterilmiş olmasına rağmen bu derse ait program incelendiğinde, dersin ait programın iki ayrı için hazırlandığı görülmektedir.. I, birinci ikinci ve üçüncü sınıflarda Musâhabât-ı Ahlâkiyye, IV ve V. sınıflarda ise

Malûmât-ı Vataniyye (Yurt Bilgisi) dersine yer verilmiştir. Musâhabât-ı Ahlâkiyye dersi birinci ikinci ve üçüncü sınıflarda haftada bir saat olduğu görülmektedir. Programda, bu derse ait olan müfredat incelendiğinde müfredatın bu üç sınıf içinde ortak olarak hazırlandığı görülmektedir. Bu derste, çocukların ahlâk kurallarını vicdanen yaşatabilecek sohbetler edasıyla verilmek istendiği görülmektedir.. Dördüncü ve beşinci sınıflarda okutulması için müfredatta yerini alan “Yurt Bilgisi” dersine ait program incelendiğinde ise konuların, bireylerin sahip olması gereken bilgi beceri ve değerleri içerdiği tespit edilmiştir (Keskin, 2009, 119).

3.10 1926 TARİHLİ İLK MEKTEPLERİN MÜFREDAT PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bu program Cumhuriyet tarihinin ikinci ilkokul programıdır. Bu programda Sosyal Bilgiler başlığı altında toplanabilecek dersler şu şekildedir:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt bilgisi

1926 tarihli programda beş yıllık ilkokul birinci ve ikinci devre olarak iki bölüme ayrılmıştır. Aşağıda 1926 tarihinde İlk Mekteplere ait Müfredat Programlarına göre İlkokul Sosyal Bilgiler dersinin bünyesinde bulunan derslere ait haftalık ders dağılımı tablo 11 de verilmiştir.

Tablo 11: 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Tarih	-	-	-	2	2	4
Coğrafya	-	-	-	2	2	4
Musahabat-ı Ahlâkiyye ve Malûmat-ı Vataniyye	-	-	-	2	1	3
TOPLAM	-	-	-	6	5	11

(Akt: Keskin, 2002)

Ders dağılımını gösteren yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Sosyal Bilgiler dersinin içeriğine giren Tarih, Coğrafya, Musahabat-ı Ahlâkiyye ve Malûmat-ı Vataniyye derslerine bakıldığında yine tek disiplinli bir ders anlayışının olduğu görülmektedir. 1926 tarihli İlk Mektepleri Müfredat Programına göre ilkokul iki

devreye ayrılmıştır. Bu devrelerin birinci bölümünde; Sosyal Bilgiler alanında herhangi bir ders okutulmamıştır. İkinci devrede ise toplam ders saati içerisinde 11 saat Sosyal Bilgiler alanına giren derslere ayrılmıştır.

Tarih dersinin kapsamına giren dördüncü ve beşinci sınıf programları analiz edildiğinde bu programda Türk tarihinin gerçek mihver ve hareket merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Yine programda, Tarih ve Coğrafya dersleri arasında ilişki disiplinler arası bir ilişki kurduğu görülmektedir. Coğrafya dersine ait program analiz edildiğinde ise dördüncü sınıfta bu derste Türkiye coğrafyası, beşinci sınıfta ise Dünya ve Kıtalar Coğrafyasına yoğunluk gösterildiği anlaşılmaktadır. 1926 İlkokul Programına göre ilkokulun dördüncü kademesinde “Yurt Bilgisi” dersi haftada iki saat olarak verildiği anlaşılmaktadır. Bu programda; köy, kasaba ve şehirlerdeki toplum hayatına ve toplum kurallarına, yine buralarda yönetimin nasıl işlediğine dair konuların yoğunluk olarak verildiği görülmektedir. İlkokul beşinci sınıfta geldiğinde ise “Yurt Bilgisi” dersi haftada bir saatte düştüğü görülmektedir. Beşinci sınıftaki “Yurt Bilgisi” dersinin temelini, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin esaslarının ve işleyiş şeklini öğrencilere öğretmeye dönük konulardan seçildiği yapılan inceleme sonunda anlaşılmaktadır (Keskin, 2009, 120).

3.11 1936 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

CHP idaresinin izlerini taşıyan bu programda (Gördü ve Güngördü 1966, 313) ; (Başgöz 2005, 124) Sosyal Bilgiler başlığı altında toplanabilecek dersler şu şekildedir:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt bilgisi

Bu programda Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslerin 1926 tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı’ndaki gibi ders isimlerin de bir değişiklik olmamış ve aynı şekilde devam etmiştir. Ders saatlerinin dağılımı ise aşağıda yer alan tablo 12 de gösterilmiştir:

Tablo 12: 1936 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Tarih	-	-	-	2	2	4
Coğrafya	-	-	-	2	2	4
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1	3
TOPLAM	-	-	-	6	5	11

(İlkokul programı, 1936)

Haftalık ders dağılımı incelendiğinde ders isimlerinde bir değişiklik olmadığı gibi ders saatlerinde de bir değişikliğe gidilmemiştir. Tarih dersine ait özel hedefler incelendiğinde tarih derslerinin temelini Türk tarihinin zemin hazırladığı söylenebilir. Ayrıca programın, yeni kurulan Türk devletine ait görüş ve düşünceleri öğrencilere kazandırma ve aşılama amacıyla olduğu da anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu hedeflerin yönergelerinden de anlaşıldığı üzere disiplin dışı olduğu söylenebilir. Ayrıca Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerine ait olan özel hedeflerin de disiplin dışı olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren üç derste karşımıza çıkan ortak bir öge ise milliyetçilik değeri üzerinde oldukça fazla durulmuş durulmasıdır. Dördüncü ve beşinci sınıf seviyesinde haftada iki saat olan tarih dersi öğretim programına bakıldığında sınıflara göre konulara yer verilmemiştir. Bu konular “Yönergeler” kısmında yer alan ifadelerden anlaşılabilir. Yönergeler incelendiğinde konuların Türk tarihiyle bağlantılı olduğu anlaşılmakta olup, tarih öğretiminde çocukların eski ile yeni arasında mukayese edebilme yoluyla çıkarım yapmalarının önemi vurgulanmaktadır. Programda ayrıca Osmanlının olumsuz yanlarının üstüne basılarak söylenmesi de Cumhuriyet rejimin iyi olduğu çocuklara benimsetmek istendiği düşünülmektedir. (Akt: Keskin, 2009, 121-122).

Programda coğrafya dersinin dördüncü sınıf konuları kapsamlı biçimde analiz edildiğinde daha önceden yayınlanmış ilkökul programlarının bir kısmında olduğu gibi Türkiye Coğrafyasına, beşinci sınıflarda ise Dünya Coğrafyası konularının üstünde fazlasıyla durulduğu tespit edilmiştir. “Yurt Bilgisi” dersine ait programın kapsamına bakıldığında tarih dersinde olduğu gibi konuların detayına yer verilmemiş, fakat yönergelerin sonunda (Akt: Keskin, 2009: 122). “Bu dersin maddeleri, Bakanlıkça kabul görülen Yurt Bilgisi kitabının içerisindeki gibidir.” şeklinde ifade edilmektedir. Programda fazladan bir konu listesi verilmeyerek olup bu açıklama ile yetinildiği görülmektedir (Keskin, 2009, 122).

3.12 1948 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

“Şehir ile köy ilkokulları arasındaki farklılıkların en az düzeye indirildiği 1948 programında, aynı zamanda Milli Eğitimin hedeflerine de yer verildiği görülmektedir” (Keskin, 2002, 178). 1948 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi kapsamına giren dersler şunlardır:

- Tarih (II. Devre)
- Coğrafya (II. Devre)
- Yurttaşlık bilgisi (II. Devre)

Yukarıda verilen bu üç ders yine kendinden önceki programlarda olduğu gibi tek disiplin anlayışı esas alınarak hazırlanmıştır. 1948 tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi kapsamına giren derslerin dağılımı şu şekilde verilmiştir:

Tablo 13:1948 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Tarih	-	-	-	2	2	4
Coğrafya	-	-	-	2	2	4
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1	3
TOPLAM	-	-	-	6	5	11

(İlkokul Programı , 1948)

1948 tarihli İlkokul Programında köy ilkokulları için haftalık olarak okutulacak ayrı bir ders dağılım programı hazırlanmıştır.

Tablo 14: 1948 Tarihli İlkokul Programına Göre Köy İlkokullarında Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Tarih	-	-	-	2	2	4
Coğrafya	-	-	-	2	2	4
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	1	1	2
TOPLAM	-	-	-	5	5	10

(İlkokul Programı, 1948)

1948 İlkokul Programı'nda Köy İlkokullarındaki Sosyal Bilgiler Derslerine ait ders dağılımı incelendiğinde şehirdeki ilkokullar ile köy ilkokulları için hazırlanan derslerin dağılımında Tarih, Coğrafya derslerinin haftalık ders saati ikisinde de aynı olduğu görülmekteyken Yurttaşlık dersinin şehir okullarında ikinci

devrede 2 saat iken köy okullarının ikinci devresinde 4. sınıfta 1 saat olarak verildiği görülmektedir. Bu durum şehir ile köy okullarının haftalık ders saatlerinin dağılımında bir dengesizlik olduğu görülmektedir. Bu derslerin amaçları açısından incelediğimizde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Tarih dersine özgü ana hedeflerin temelini milliyetçilik kavramı oluşturmaktadır. Öğrencilere inkılapların ve Cumhuriyet rejiminin tanımını, özelliklerini, getirilerini, Türk kültürü ve tarihinin benimsenip sahiplenilmesinin çok önemli olduğu program içerirsinde vurgulanmaktadır Bu sebepten dolayıdır ki tarih dersine ait bütün hedeflerin disiplin dışı olduğu ifade edilebilir. Bu hedeflerle devletin resmi ülküsü Tarih programına aktarılmıştır. Bu aktarım tüm dersler için geçerli olup, özellikle Sosyal Bilgilerin içeriğinde olan derslerde (Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi) daha fazla göze çarpmaktadır. Tıpkı Tarih dersinde olduğu gibi Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin hedeflerinin de çoğunluğunun disiplin dışı olduğu görülmektedir. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi derslerinin konuları analiz edildiğinde bir takım değişiklikler dışında 1936 programında yer alan derslerle büyük oranda aynı özelliklere sahip oldukları görülmektedir (Keskin, 2009, 123).

3.13 1962 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA (TASLAK PROGRAM) GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

1962 Tarihli İlkokul Programına (Taslak Program) Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi kapsamına giren dersler şunlardır:

- Toplum ve Ülke İncelemeleri

Bu program kapsamında yer alan Sosyal Bilgiler derslerinin haftalık ders saati sayılarını ifade eden tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 15:1962 Tarihli İlkokul Programı Taslağı'na Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Toplum ve Ülke İncelemeleri	-	-	-	6	5	11
TOPLAM	-	-	-	6	5	11

(İlkokul Program Taslağı, 1962)

1962 tarihli bu taslak programın içeriği incelendiğinde düzenleniş biçimi, daha önce yayınlanmış olan programlardan oldukça değişiktir. Bu programda yer, Yurttaşlık Bilgisi, Tarih ve Coğrafya dersleri 4. ve 5. sınıflarda “Toplum ve Ülke İncelemeleri”; Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi ve Tarım-İş dersleri ise “Fen ve Tabiat Bilgisi” dersi adı altında bir hale getirilmiş olup bu iki dersin birinci devrede verilen Hayat Bilgisi dersi ile birlikte en çok önem arz eden dersler olarak kabul görmüştür. Uygulanan bu dersin geniş alan anlayışına uygun olarak hazırlandığı disiplinler arası bir yapıya özelliğe sahip olduğu ifade edilebilir (Keskin, 2009, 123).

Program taslağında yer alan “Toplum ve Ülke İncelemeleri” ismiyle birleştirilen konular, çocukların psikolojisi, millî ve hayati önem açısından özenle seçilerek üniteler şeklinde ayarlanmıştır. Tüm üniteler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi açısında iyice kaynaştırılmış üniteler birliği kapsamında daha etkin hale getirilmiştir (Tanışık, 1965, 46-55).

Toplum ve Ülke İncelemeleri dersine ait konular analiz edildiğinde konuların üniteler şeklinde düzenlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu derse ait programda bir önceki programlarda olduğu gibi dersler Coğrafya, Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi temel alınarak konuların işleme sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar açıklanmıştır. Programın Bu özellikleri incelendiğinde daha önce yayınlanmış olan 1936 ve 1948 programlarında yer alan Sosyal Bilgiler derslerine ait programlarla nerdeyse birebir benzediği görülmektedir. Ünite bazında da inceleme yapıldığında da konular arasında büyük bir değişikliğin olmadığı, daha önce yayınlanan ilkokul programlarında tek disiplin anlayışından hareketle verilen derslerle konuların içeriğinin büyük çoğunluğunun benzediği görülmektedir (Keskin, 2009, 124).

3.14 1968 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMI'NA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Cumhuriyet döneminde yayınlanmış, ilkokul programları arasında en önemli olanıdır. Programa bakıldığında, içeriğinde yapılan birçok değişikliğe rağmen yürürlüktedir ve Cumhuriyet tarihindeki en uzun ömürlü programdır (Keskin, 2002, 197). 1968 Tarihli İlkokul Programı'ndan önceki Sosyal Bilgiler dersi Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri, Musahabat-ı Ahlakiyye Ve Malûmat-ı Vataniyye, dersleri olarak okutulurken 1968 Tarihli İlkokul Programı

ile birlikte artık Sosyal Bilgiler dersi olarak programdaki yerini almıştır. 1968 tarihli İlkokul Programında Sosyal Bilgiler dersi için haftalık ders dağılımı tablo 16'daki gibidir.

Tablo 16: 1968 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Sosyal Bilgiler	-	-	-	6	5	11
TOPLAM	-	-	-	6	5	11

(İlkokul Programı, 1968)

Bu ders dağılım tablosu incelendiğinde 1962 öncesi ilkokul programlarında yer alan Tarih, Yurt/Yurttaşlık Bilgisi Coğrafya, isimleriyle yer alan birbirinden bağımsız olan Sosyal Bilgilerin bünyesindeki dersler 1962 İlkokul Programı Taslağı'nda Toplum ve Ülke İncelemeleri olarak birleştirip bütün hale getirilmiştir. 1968 İlkokul Programı'nda bu dersin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilip programın içerisine eklenmiştir. Sosyal Bilgiler dersine ait hedefler analiz edildiğinde; ilk kez Sosyal Bilgilere ait hedeflerin oldukça detaylı olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır.

“1962 İlkokul Programı Taslağı'nda yer alan Toplum ve Ülke İncelemeleri dersine ait hedeflerin kapsamı dar iken, bu programda amaçlar geniş bir çeşitlilik içinde verilmiştir” (Keskin, 2009, 125). Sosyal Bilgiler dersine ait 1968 İlkokul Programı analiz edildiğinde, 1968 programında hedefler dört başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar; bireyin yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları açısından, toplumda insanların birbiriyle olan karşılıklı ilişkileri açısından, çevresini, yurdunu ve dünyayı keşfetme, kendi yeteneklerini fark edip daha ileriye götürebilme açısından, ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme açısından 4 başlık vardır.

3.15 2005 TARİHLİ İLKOKUL PROGRAMINA GÖRE İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ

2005 Tarihli İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler dersi için haftalık ders dağılımı tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: 2005 Tarihli İlkokul Programına Göre İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	BİRİNCİ DEVRE			İKİNCİ DEVRE		TOPLAM
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf	
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	6
TOPLAM	-	-	-	3	3	6

(Akt: Ambarlı, 2010)

2005 İlkokul Programı'nda İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinin haftalık olarak dağılımı incelendiğinde 1968 Tarihli İlkokul Programı'ndan farklı olarak 4.ve 5. sınıflardaki Sosyal Bilgiler ders saatinin 3 saate düştüğü anlaşılmaktadır. 2005 tarihli İlkokul Programı'nın amaçlarını ve ünitelerin kazanımlarını ve hedeflerini 3.bölümün birinci kısmında 2005 tarihli İlkokul Programı konu başlığında bu konuya değinildiği için burada tekrar bu konuya girilmeyecektir.

3.16 1922 TARİHLİ İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMINA GÖRE ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSLERİ

Bu programda 1922 İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı'nda yer alan Ortaokul Sosyal Bilgiler dersi kapsamına giren derslere yer verilmiştir.

- Tarih
- Coğrafya
- Malûmât-ı Medeniyye (Medeni Bilgiler) dersleridir.

Bu derslerin haftalık ders dağılımı incelendiğinde aşağıdaki tabloya ulaşabiliriz.

Tablo 18: 1338 (1922) Tarihli İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	5.Sınıf	6.Sınıf	TOPLAM
Tarih	2	2	4
Coğrafya	2	2	4
Malumat-I Medeniye (Medeni Bilgiler)	1	1	2
TOPLAM	5	5	10

(Akt: Keskin, 2002)

Programda ders dağılımı incelendiğinde ortaokullarda Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslere baktığımızda Tarih, Coğrafya, Medeni Bilgiler derslerinin görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu programda hiçbir genel amaca yer verilmediği, ayrıca derslere ait özel amaçlarında programda yer almadığı görülmektedir (Keskin, 2002, 222). Programdaki ders dağılımına bakıldığında ortaokullarda Sosyal Bilgiler

dersinin içerisinde bulunan Tarih, dersinin 5. ve 6. sınıflarda ikişer saat olduğu görülmektedir. Coğrafya dersinin de tıpkı Tarih dersin de olduğu gibi 5.ve 6. sınıflarda ikişer saat olmak üzere haftada toplam 4 saat olduğu görülmektedir. Malümat-ı Medeniyye (Medeni Bilgiler) dersinin ise 5. ve 6. sınıflarda 1 saat olarak haftada toplam 2 saat olarak verildiği görülmektedir.

3.17 1938 ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Cumhuriyet döneminde 1938 Orta Okul Programı'ndan önce 1924 ve 1927 ve 1931-1932 tarihli ortaokul programları da yayınlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda programlarla ilgili bilgilere ulaşılammıştır. 1938 Tarihli Orta Okul Müfredat Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler dersi kapsamına giren dersler;

- Tarih
- Coğrafya
- Yurt Bilgisi dersleridir.

Bu derslere ait haftalık ders saatleri tablo 19'daki gibidir.

Tablo 19: 1938 Tarihli Ortaokul Programı'na Göre Ortaokullarda Okutulan Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	TOPLAM
Tarih	2	2	2	6
Coğrafya	2	2	2	6
Yurt Bilgisi	-	2	2	4
TOPLAM	4	6	6	16

(Akt: Keskin, 2002)

Programda ders dağılımı incelendiğinde ortaokullarda Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslere baktığımızda 1922 İlk, Orta Tedrisat Mekteplerinin Müfredatında yer alan Programında Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinin kapsamına giren derslerdeki gibi Tarih, Coğrafya derslerinin aynı olduğu, Malümat-ı Medeniyye (Medeni Bilgiler) dersinin isminin "Yurt Bilgisi" olarak değiştiği görülmektedir. Programdaki ders dağılımına bakıldığında ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersinin kapsamında bulunan Coğrafya ve Tarih derslerinin 1.ve 2 ve 3. sınıflarda ikişer saat olmak üzere haftada toplam 6 saat olduğu görülmektedir. Yurt Bilgisi dersinin ise 1. sınıfta olmadığı 2. ve 3. sınıflarda ise 2 saat olmak üzere haftada toplam 4 saat olarak verildiği görülmektedir.

1938 Tarihli Ortaokul Programı'nda sınıflar ne devrelere ayrılmıştır ne de ikinci kademe dersleri gibi 4. 5.sınıf gibi değil de tıpkı ilkokul gibi 1., 2. ve 3. sınıf şeklinde sınıflara ayrılmıştır. 1938 tarihli bu programın içerisinde bulunan ve Sosyal Bilgiler kapsamlı Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin tek disiplin anlayışına uygun olarak hazırlandığı görülmektedir. Yapılan araştırmalardan anlaşıldığı üzere 1938 tarihli Ortaokul Programı'nda MEB' nin ve ortaokulun hedeflerine ve özel amaçlara yer verilmemiştir.

3.18 1949 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bu programda 1949 Tarihli Ortaokul Müfredat Programı'na Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin bünyesinde bulunan dersler aşağıda yer verilmiştir:

- Tarih
- Yurttaşlık Bilgisi
- Coğrafya dersleridir.

Bu derslerin haftalık ders dağılımı tablo 20'de gösterilmiştir.:

Tablo 20: 1949 Tarihli Orta Okul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	TOPLAM
Tarih	2	2	2	6
Coğrafya	2	2	1	5
Yurttaşlık Bilgisi	1	1	1	3
TOPLAM	5	5	4	14

(Akt: Keskin, 2002)

Programda ders dağılımı incelendiğinde ortaokullarda Sosyal Bilgilerin kapsamına giren dersler 1938 tarihli Ortaokul Müfredat Programına göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerini kapsamına giren derslerdeki gibi Tarih, Coğrafya derslerinin aynı olduğu, Yurt Bilgisi dersinin de isminin “Yurttaşlık Bilgisi” olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Programdaki ders dağılımına bakıldığında Tarih, dersinin 1,2 ve 3. sınıflarda ikişer saat olduğu dolayısıyla 6 saat olarak okutulan dersin bir önceki programdan ders saati açısından bir fark görülmemektedir. Coğrafya dersi ise 1.ve 2.sınıflarda 2 saat, 3. sınıflarda ise 1 saattir. Burada bir önceki programdan farklı olarak Coğrafya dersinin 3. sınıftaki ders saatinin 2 saat değil de 1 olmasıdır. Coğrafya dersi bir önceki programa göre 1 saat azaltılarak bir haftada 6 saatten 5 saate düşürülmüştür. “Yurttaşlık Bilgisi” dersinin ise bir önceki programdan farklı

olarak 1., 2. ve 3. sınıflarda ise 1 saat olmak üzere haftada toplam 3 saat olarak verilmesidir. Bu ders bir önceki programdan farklı olarak 1. sınıfta da verilmiş olması aynı zamanda 2, 3. sınıflarda 1 saate indirilerek toplamda bu derse ayrılan süre bir haftada 3 saate düşürülmüştür.

“1949 tarihli ortaokul programında Milli Eğitimin amaçlarına yer verilmiştir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler kapsamına giren derslere ait özel amaçlar da programda yer almaktadır” (Keskin, 2002, 251).

3.19 1970-1971 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ

1970-1971 tarihli Ortaokul Müfredat Programına Sosyal Bilgiler dersi artık ayrı ayrı disiplinler olarak değil de bu programda tek bir ders olarak programda yerini almıştır. Sosyal Bilgiler dersinin 1970-1971 tarihli Ortaokul Programı'na göre haftalık ders dağılımı tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21:1970-1971 Tarihli Ortaokul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	TOPLAM
Sosyal Bilgiler	5	5	4	14
TOPLAM	5	5	4	14

(Akt: Keskin, 2002)

1970-1971 eğitim öğretim döneminde yürürlüğe giren ve 1973 tarihli basılıp uygulamaya konulan bu program, 1985 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Yaklaşık 15 yıl yürürlükte kalan bu program ile Cumhuriyet'in ilanından 1970-1971 öğretim yılına kadar tüm ortaokullarda Sosyal Bilgilerin kapsamına giren bütün dersler Sosyal Bilgilerin çatısı altında toplanmıştır. Daha önce tek disiplin anlayışı olan derslerin “Sosyal Bilgiler” adı altında bir çatı altında toplanması Sosyal Bilgilerin disiplinler arası bir anlayışa geçtiğinin bir göstergesidir. 1970-1971 tarihli Ortaokullarda uygulanan bu programına göre ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saati dağılımı incelendiğinde; Sosyal Bilgiler dersinin 1. ve 2. sınıflarda 5 iken; 3.sınıflarda 4 olmak üzere haftada 14 saat olduğu görülmektedir.

1970-1971 tarihli bu programda, Sosyal Bilgiler dersine ait birçok amaç yer almaktadır. Bu amaçların herhangi bir şekilde gruplama (başlıklandırma) yapılmadan, gelişigüzel verildiği görülmektedir. Tüm bu amaçların Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması da olanaksızdır. Ayrıca tüm bu amaçların disiplin dışı

olduğu da görülmektedir (Keskin, 2002, 267). Keskin'in bu ifadesinden de anlaşılacağı gibi Sosyal Bilgiler, 1970-1971 tarihli bu program amaç açısından istenilen düzeyde değildir. Amaçların ders saati içerisinde verilmesi olağan görülmemektedir.

3.20 1985 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bu program diğer programlardan farklıdır. Çünkü 1970-1971 tarihli Ortaokul Programı'nda Sosyal Bilgiler dersi tek bir ders olarak programda yer almıştı. Fakat 1985 tarihli Ortaokul Programında Sosyal Bilgiler dersi  derse ayrılmıştır.1985 tarihinde 64 sayılı TTKB kararıyla Sosyal Bilgiler dersinin  derse ayrılmış olmasının gerekçesi şudur (Turgut, 1992, 41)

“Sosyal Bilgiler anlayışı içinde uygulanamadığı düşüncesine varıldığından, öğrencilerimize milli tarih bilincinin, kendi coğrafyasının ve Türk kültür anlayışı içinde vatandaşlık bilgisinin etkin bir şekilde verilebilmesi için 1985-1986 ğretim yılından itibaren “Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri” başlığında kendine has üç farklı ders olarak öğrencilere okutulmasına karar verilmiştir.

“Milli Tarih dersi TTKB'nin 03.05.1989 tarih ve 1989 tarih ve 3 sayılı kararı ile kabul edilmiş; 17.06.1985 tarih ve 2190 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. TTKB'nin 15.03.1993 tarih ve 79 sayılı kararı ile karar üzerinde değişiklik yapılmıştır” (Keskin, 2002, 2799). Sosyal Bilgilerin kapsamına giren bu dersler yine tek disiplin anlayışına göre hazırlanmıştır.1985 tarihli Ortaokul Müfredat Programına Göre Sosyal Bilgiler dersi kapsamına giren dersler aşağıda yer verilmiştir:

- Milli Coğrafya
- Milli Tarih
- Vatandaşlık Bilgileri

Bu derslerden Milli Tarih dersine ait haftalık ders dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 22: 1985 Tarihli Milli Tarih Dersi Öğretim Programına Göre Milli Tarih Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	TOPLAM
Milli Tarih	2	2	-	4
TOPLAM	2	2	-	4

(Keskin, 2002)

“Program incelendiğinde tarih dersinin 6. ve 7. sınıflarda Mili Tarih dersinin 2 saatten toplamda 4 saat olduğu görülmektedir. 1985 tarihli Milli Tarih Dersi Öğretim Programı’nda dokuz tane genel amaç yer almaktadır” (Keskin, 2002: 280).

Keskin’in ifadesi ile verilmiş bu dokuz genel amaçların tamamı disiplin dışı olup, Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan itibaren tarih dersleri için belirlenen hedef/amaçlarla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır. “Milli Coğrafya Dersi Programı TTKB’nin 10.7.1985 tarih ve 11 sayılı kararı ile kanun kabul edilmiş olup, 8.9.1985 tarih ve 2195 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanmıştır” (Keskin, 2002, 287).

Tablo 23:1985 Tarihli Milli Coğrafya Dersi Öğretim Programına Göre Ortaokul Coğrafya Derslerinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	TOPLAM
Milli Coğrafya	2	2	-	4
TOPLAM	2	2	-	4

(Keskin, 2002)

1985 Tarihli Milli Coğrafya Dersine ait bu programda coğrafya dersi 6.ve 7.sınıflarda 2 saat olmak üzere toplamda 4 saat olduğu görülmektedir. Millî Coğrafya dersi tek disiplin anlayışına uygun olarak hazırlanmıştır.

“1985 tarihli Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda beş temel genel amaç yer almaktadır. Millî Coğrafya dersine ait amaçlar disiplin dışı bir karaktere sahip gibi görünmelerine rağmen disiplin içindedirler” (Keskin, 2002, 288).

3.21 1992 TARİHLİ ORTAOKUL (İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME) VATANDAŞLIK BİLGİLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Bu program ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Bunun sebebi Vatandaşlık Bilgiler dersine ait bu programın Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri gibi 1985 yılında değil de 1992 yılında TTKB’nin 12.3.1992 tarih ve 45 sayılı kararı ile 13.4.1992 tarih ve 2356 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanmış olmasıdır.

Vatandaşlık Bilgileri dersine ait program Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerine ait programlar gibi, tek disiplin anlayışına uygun olarak hazırlanmıştır. Vatandaşlık Bilgileri dersine ait ders dağılımı tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24: 1992 Tarihli Vatandaşlık Bilgileri Dersi Öğretim Programına Göre Ortaokul Vatandaşlık Bilgisi Dersinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf	TOPLAM
Vatandaşlık Bilgileri	-	-	3	3
TOPLAM	-	-	3	3

(Keskin, 2002)

1992 Tarihli Vatandaşlık Bilgileri dersine ait program incelendiğinde bu dersin haftada 3 saat olduğu görülmektedir. 1992 tarihli Vatandaşlık Bilgileri dersi öğretim Programı'nda 10 tane genel amaç yer almaktadır (Keskin, 2002, 292). Vatandaşlık Bilgileri dersine ait genel amaçların, Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan beri yayınlanmış olan benzer öğretim programları (Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi vb.) ile aynı doğrultuda hazırlandığı söylenebilir.

3.22 2005 TARİHLİ ORTAOKUL PROGRAMINA GÖRE ORTAOKULLARDA OKUTULAN SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Cumhuriyet döneminde önemli ve köklü değişiklik 2005 yılında yapılmıştır. 2005 yılından itibaren müfredat programında bazı eklemelerin dışında bir değişime gidilmemiştir. Bazı yıllarda program içerisinde ufak değişiklikler olmuştur. Ama bu değişiklikler Sosyal Bilgilerin ders saati ile ilgili olmadığından 2005 programından sonra olan değişiklikler çalışmada yer almamıştır. 2005 tarihli Ortaokul Programı'na Göre Ortaokullarda Okutulan Sosyal Bilgiler Dersine ait ders dağılımı tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25: 2005 Tarihli Ortaokul Programına Göre Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinin Haftalık Dağılımı

DERSLER	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	TOPLAM
Sosyal Bilgiler	3	3	3	9
TOPLAM	3	3	3	9

(MEB, 2005)

Bu programda Sosyal Bilgiler dersinin 5, 6, 7. sınıflarda haftada 3. saat olmak üzere toplamda 9. saat olarak yer aldığı görülmektedir. Bu programda farklı olarak 5. sınıflarda ortaokul kısmında 2012 yılında 4+4+4 sisteminin uygulanması ile ortaokul kısmı 5. sınıflardan itibaren başladığı için 2005 programına ait Sosyal Bilgiler

dersinin haftalık dağılımı tablosunda 5. sınıflara da yer verilmiştir. Daha öncede belirtildiği gibi 2005 programından sonra Sosyal Bilgiler ders saatine ait bir değişiklik olmadığı için ayrı bir başlıkta bu konuya değinilmemiştir. 2005 tarihli ortaokul programının ele alındığı bu kısımda Sosyal Bilgiler dersinin amaçları daha önce ele alınması nedeniyle değinilmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bir konuyla ilgili taramaya katılan kişilerin düşüncelerini ya da beceri, yetenek, ilgi, tutum vb. özelliklerinin ortaya çıkarıldığı diğer araştırmalara göre çoğunlukla daha büyük örneklemeler üzerinde yapılan çalışmalara tarama araştırmaları denir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2013, 177).

Tarama yöntemi geçmiş zamanda ya da o anda ortaya çıkan bir durumu olduğu gibi tanımlayan, betimlemeyi hedefleyen araştırma yöntemidir. Tarama yönteminde araştırmanın hedefindeki konuyu değiştirme ve etkileme çabası yoktur. Bilinmesi amaçlanan şeyler bu modelde açıktır. Önemli olan o şeyi doğru bir şekilde gözlemlemek ve belirlemektir. Gözlem yaparken açık olan bilgiyi değiştirmeye çalışılmamalıdır (Karasar, 1984, 79). Tarama modelinde bilimin izleme, verileri kaydetme, vakalar arasındaki durumları ortaya çıkarma, denetlenen değişmez ilişkiler üzerinde genellemelere varma vardır. Bilimin betimleme (tasvir etme) fonksiyonu öne çıkmaktadır (Yıldırım, 1966, 67).

Tarama yöntemi genellikle şu özelliklerden oluşmaktadır.

- Bir topluluğu oluşturan kişilerin her hangi bir konu hakkında düşüncelerinin ya da özelliklerinin (inanış, bilgi, tutum, kaygı, ilgi vb.) tasvir edilmesi için, topluluğu örneklemelendiren küçük bir grup seçilir. Evrenden örneklemin seçilmesi.
- Çalışma için gerekli olan verileri toplama, süreç içerisinde topluluk içerisinde seçilen gruba yöneltilen sorulardan alınan geri dönüşlere dayalıdır.
- Bilgiler, görüşü alınacak olan topluluğun hepsinden değil, topluluğu temsil etmek için seçilmiş olan örneklemden toplanır.

(Büyüköztürk ve diğerleri, 2013, 177).

Araştırmada analiz, yorum ve değerlendirmeler yapılabilmesi için anket çalışması yapılmıştır. Anket sonuçları incelendikten sonra kısır kalan verileri daha kapsayıcı veriler elde edebilmek için Sancaktepe ilçesinde yer alan bazı okullarda ki Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenler ile ön görüşmeler yapılarak araştırma sonuçları daha verimli hale getirilmiştir. Anket formları Sancaktepe ilçesinde yer

alan okullarda uygulandıktan sonra kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında gerekli analizlere tabi tutularak değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler yüzdelerle frekans dağılım analizi ki-kare analizine tabi tutulmuştur. Anket, dergi ve internet sitelerinden elde edilen bulgular (tezler, makaleler, bildiriler vb.) çeşitli kitaplar veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırmada yer alan anket uygulaması yetkili makamlardan izinler alınarak yürütülmüştür. Anket izin formlarına çalışmanın sonunda yer verilmiştir.

4.1 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni, İstanbul ilinin Sancaktepe ilçesinde bulunan 30 ortaokuldan oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme bu okullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır. Anket uygulamasına 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin Sancaktepe ilçesinde görev yapan ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersini yürüten 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır.

4.2 VERİLERİN TOPLAMA ARACI VE GELİŞTİRİLMESİ

Bu çalışmada anket tekniği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Kalem ve kağıt kullanılarak nesnenin, kişinin ya da grubun kendi düşüncelerini beyan etmesi şeklinde gerçekleşen ve alan araştırmalarında ön planda olan bir yöntemdir (Kaplan, 1998, 138).

Kullanılacak olan anket formu oluşturulurken gerekli olan bilgilerin güvenilirliği yüksek bir biçimde toparlanabilmesi için öncelikle çalışma sahasıyla ilgili literatür araştırması yapılmış olup, konuyla ilgili kaynaklar imkânlar dahilinde taramıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda daha önceden İldanlı, (2010) "İlköğretim Okullarının II. Kademesinde Görsel Sanatlar Dersi Haftalık Ders Saati Süresinin Yeterliliğinin Araştırılması" isimli yüksek lisans çalışmasında kullandığı anket formu incelenmiş bu anket formunun öğretmenlere uygulandığı kısmının benim çalışmaya da uygun olduğu görülmüştür. Çalışmanın sahibi ile görüşülmüş olup gerekli izinler alınmıştır. Veri toplamak için kullanılan anket formu içerisinde yer alan sorularda bazı düzeltme ve eklemeler yapılmıştır. Anket formunun güvenilirliğini denetleyebilmek amacıyla taslak form oluşturulmuş ardından alanında tecrübeli sosyal bilgiler öğretmenleri ve uzmanlar ile ön görüşmeler yapılmış olup ön

görüşme sonucunda sorulara verilen yanıtların dökümü yapılmıştır. Ön görüşmeden elde edilen veriler, araştırma kapsamına alınmamıştır. Yapılan ön görüşmeler sonucunda anket formunda Anlaşılamayan eksik kalan ve kavram kargaşası yaratan soru maddeleri değiştirilmiştir. Anket formu uygulanmadan önce son olarak danışman onayına sunulmuş olup danışmanında bir takım ekleme ve çıkarımlarıyla son halini almış ve uygulanmıştır.

4.3 VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLAR

Anket formları hazır hale getirildikten sonra araştırmanın verilerini toplamak amacıyla, otuz ortaokulda görev yapan elli Sosyal Bilgiler öğretmenine anket uygulaması yapılmıştır. Okullarda uygulanan anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak SPSS programı ile analiz edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda elde edilen veriler yüzdelerle frekans dağılımı ve ki-kare testi analizine tabi tutulmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUM

2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin Sancaktepe ilçesinde bulunan 30 ortaokulda 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersine girmekte olan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeninin Sosyal Bilgiler ders saatinin yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi için yapılan bu araştırmada farklı sorularla öğretmenlerin görüşleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular araştırmanın genel bulguları olmasından dolayı, öncelikle bu tespitlerle ilgili tablo ve yorumlar üzerinde durulacaktır.

5.1 KATILIMCILARIN ANKET SORULARINA VERDİKLERİ CEVAPLARIN FREKANS DAĞILIMLARI

Tablo 26: 1. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Erkek	30	60,0	60,0	60,0
Kadın	20	40,0	40,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Yapılan frekans analizine göre katılımcıların %40'ı kadın ve %60'ı erkektir.

Tablo 27: 1. Bölüm 2.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları İl, İlçe ve Köylere Göre Dağılışı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
İl merkezi	9	18,0	18,0	18,0
İlçe	31	62,0	62,0	80,0
Köy	10	20,0	20,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Yapılan frekans analizine göre katılımcıların %18'i il merkezi, %62'si ilçe ve %20'si köyde görev yapmaktadır. Dağılımın böyle olmasının farklı yerleşim birimlerinde farklı öğrenci kitleleri ile karşılaşan öğretmenler olması anketlerden elde edilecek verilerin daha sağlıklı olmasına neden olabilecektir.

Tablo 28: 1. Bölüm 3.Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kıdemlerine Göre Dağılışı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
1-5	29	58,0	58,0	58,0
6-10	13	26,0	26,0	84,0
11-15	4	8,0	8,0	92,0
16-20	3	6,0	6,0	98,0
21 ve üstü	1	2,0	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Yapılan frekans analizine göre katılımcıların %58'i 1-5 yıl, %13'ü 6-10 yıl ve %4'ü 11-15 yıl, %6'sı 16-20 yıl ve %2'si 21 ve daha fazla mesleki deneyime sahiptir. Ankete katılan öğretmenlerin farklı kıdemlerde olması tecrübeli öğretmenlerin olduğunu göstererek deneyimlerinin veri toplamaya yansımaları açısından önemlidir.

Tablo 29: 1. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılışı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Lisans	49	98,0	98,0	98,0
Lisansüstü	1	2,0	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Yapılan frekans analizine göre katılımcıların %98'i lisans ve %2'si yüksek lisans mezunudur. Lisansüstü eğitim alanların az olması yeni bilgi ve donanım açısından artı değere sahip olan öğretmenlerin az olduğunu, ancak homojenlik açısından ankete katılan öğretmenlerin akademik özellikleri noktasında homojen bir yapıda olduklarını gösterir.

Tablo 30: 1. Bölüm 5. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mezun Olduğu Branşlara Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Tarih Öğretmenliği	2	4,0	4,0	4,0
Coğrafya Öğretmenliği	1	2,0	2,0	6,0
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	46	92,0	92,0	98,0
Diğer	1	2,0	2,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Yapılan frekans analizine göre katılımcıların %4'ü Tarih, %2'si Coğrafya %92'si Sosyal Bilgiler ve %1'i diğer alanlarda öğretmenlik yapmaktadır. Araştırmamıza konu olan Sosyal Bilgiler dersinin haftalık saatinin yeterliliği

noktasında görüş belirten öğretmenlerin % 92 sinin Sosyal Bilgiler öğretmeni olması araştırmamızın sonuçlarının akademik derecesini olumlu etkilediği öngörülebilir.

Tablo 31: 2. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 7.Sınıfta Sosyal Bilgiler Dersi Gereklidir? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Kesinlikle katılıyorum	48	96,0	96,0	96,0
Katılıyorum	2	4,0	4,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar "Sosyal Bilgiler dersi 7.sınıfta gereklidir." sorusuna %96 oranla "kesinlikle katılıyorum" ve %4 " katılıyorum" cevabını vermiştir. Ankete katılanların tamamına yakının kesinlikle katılıyorum cevabını vermelerinin 6.sınıfta işlenemeyen konuların burada tamamlanması, bu sınıfta alınması gereken kazanımların olması gibi nedenleri vardır.

Tablo 32: 2. Bölüm 2. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İçin Haftada Üç Ders Saati Yeterlidir? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Kesinlikle katılıyorum	1	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	23	46,0	46,0	48,0
Kesinlikle katılmıyorum	26	52,0	52,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar " Ortaokul 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi için haftada üç ders saati yeterlidir" sorusuna %2 oranla "kesinlikle katılıyorum" ve %46 "katılmıyorum" ve %52 "kesinlikle katılmıyorum" cevabını vermiştir. Bunun sebebi olarak öğretmenlerin vermesi gereken kazanımları 3 saatlik süre zarfında veremiyor olmaları olabilir.

Tablo 33: 2. Bölüm 3. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi için uygun olan haftalık ders saati sizce kaç saat olmalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
4 saat	38	76,0	76,0	76,0
5 saat ve daha fazla	12	24,0	24,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi için uygun olan haftalık ders saati sizce kaç saat olmalıdır?” sorusuna %76 oranla “4 saat” ve %24 oranla “5 ve daha fazla saat” cevabını vermiştir. Bu soruya neden böyle cevap verdiklerini; konuların yetişmemesi, konuların yeterince anlaşılabilmesi, farklı öğretim yöntemlerinin uygulama fırsatlarının olmayışı, farklı ölçme ve değerlendirme yapmak istemeleri şeklinde gerekçelendirilebilir.

Tablo 34: 2. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta Olan Ders Saati Süresinin Sonunda Alınan Verim Yeterlidir. Düşüncesine Katılıyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Katılmıyorum	32	64,0	64,0	64,0
Kesinlikle katılmıyorum	18	36,0	36,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Uygulanmakta olan ders saati süresinin sonunda alınan verim yeterlidir.” düşüncesine katılıyor musunuz?” sorusuna %64 oranla “katılmıyorum” ve %36 oranla “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiştir. Bunun nedeni olarak ders işlerken zaman yetmediği ve konu çeşitliliğinin fazla olmasından dolayı konulara gerektirdiği zaman ayırlamadığı olabilir.

Tablo 35: 2. Bölüm 5. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde çocuklara verilmesi gereken kazanımlar verilebilir.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Fikrim yok	2	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	23	46,0	46,0	50,0
Kesinlikle katılmıyorum	25	50,0	50,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Uygulanmakta olan ders saati süresinde çocuklara verilmesi gereken kazanımlar verilebilir.” sorusuna %4 oranla “fikrim yok”, %46 oranla “katılmıyorum” ve %50 oranla “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin anket sorusunu bu şekilde yanıtlamalarının nedeni olarak kazanım sayılarının fazla olup ders saatlerinin kazanımların verilebilmesi için yetersiz olması olabilir.

Tablo 36: 2. Bölüm 6. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrenciler araç ve gereçleri (harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanabiliyorlar.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Katılıyorum	1	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	26	52,0	52,0	54,0
Kesinlikle katılmıyorum	23	46,0	46,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrenciler araç ve gereçleri (harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanabiliyorlar.” sorusuna %2 oranla “katılıyorum”, %52 oranla “katılmıyorum” ve %46 oranla “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu şekilde cevap vermelerinin nedeni; bu araç gereçlere vakit ayırdıkları zaman müfredatın yetişmeyeceğini düşünüyor olmaları veya sınıflar kalabalık olduğunda her öğrenciye söz verme şansı olmadığı için kullanmıyor olabilirler.

Tablo 37: 2. Bölüm 7. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Uygulanmakta olan ders saati süresinde konuyla ilgili yeterince tekrar, alıştırmaya yapılabilmektedir.” düşüncesine katılıyor musunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Katılıyorum	2	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	19	38,0	38,0	42,0
Kesinlikle katılmıyorum	29	58,0	58,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Uygulanmakta olan ders saati süresinde konuyla ilgili yeterince tekrar, alıştırmaya yapılabilmektedir.” sorusuna %4 oranla “katılıyorum”, %38 oranla “katılmıyorum” ve % 58 oranla “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir (Tablo 37). Bu soruya verdikleri cevabın gerekçesi olarak konuların yetiştirmeye çalışmaktan fırsat bulunamıyor olabilir.

Tablo 38: 2. Bölüm 8. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sizce ders süresi bittiğinde kazanımların ne kadarı öğrencilere verilmiş olabilir” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
%25	7	14,0	14,0	14,0
%50	32	64,0	64,0	78,0
%75	9	18,0	18,0	96,0
%100	2	4,0	4,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Sizce ders süresi bittiğinde kazanımların ne kadarı öğrencilere verilmiş olabilir?” sorusuna %14 oranla kazanımların %25, %64 oranla kazanımların %50, %18 oranla kazanımların %75 ve %4 oranla kazanımların %100 verilmiştir cevabını vermişlerdir (Tablo 38). Bu sonuçlara bakıldığında 7. Soruya verilen cevaplarla uyumaktadır. Bu çalışmanın kendi içindeki bütünlüğü açısından olumlu bir noktadır.

Tablo 39: 3. Bölüm 1. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler Dersi İçin Okulunuzda Özel Sınıf Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Evet	1	2,0	2,0	2,0
Hayır	49	98,0	98,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Sosyal Bilgiler dersi için okulunuzda özel sınıf var mı?” sorusuna %2 oranla “evet” ve %98 oranla “hayır” cevabını vermiştir. Okullarda özel dersliklerin olması bazı araç gereçlerin daha rahat kullanılmasıyla süre yetmezliği konusundaki problemin çözümünde fayda sağlanabilir.

Tablo 40: 3. Bölüm 2. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Okul yönetiminin Sosyal Bilgiler Dersi Konusunda Gerekli İmkânı ve Desteği Sağladığını Düşünüyor Musunuz ?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Evet	10	20,0	20,0	20,0
Hayır	12	24,0	24,0	44,0
Kısmen	28	56,0	56,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Okul yönetiminin Sosyal Bilgiler dersi konusunda gerekli imkânı ve desteği sağladığını düşünüyor musunuz?” sorusuna %20 oranla “evet”, %24 oranla “hayır” ve %56 oranla “kısmen” cevabını vermiştir. Böyle bir cevap çıkmasının nedeni olarak; öğretmenlerin konu çeşitliliğine bağlı olarak okul idaresinden ders içerisinde kullanabileceği farklı araç gereçler istemesi olabilir. Özellikle aynı okulda görev yapan birden fazla öğretmenin taleplerinin olduğunu düşünürsek okul idaresinin gerekli desteği öğretmenlere tanımadığı söylenebilir.

Tablo 41: 3. Bölüm 3. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Görev Yaptığınız Okulda Sosyal Bilgiler Derslerinin Yeterli Düzeyde İşlendiğine inanıyor musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık(f)	Yüzde(%)	Yüzde(%)	Toplam Yüzde(%)
Yeterlidir	6	12,0	12,0	12,0
Kısmen yeterlidir	32	64,0	64,0	76,0
Yeterli değildir	12	24,0	24,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Görev yaptığınız okulda Sosyal Bilgiler derslerinin yeterli düzeyde işlendiğine inanıyor musunuz?” sorusuna %12 “yeterlidir”, %64 oranla “kısmen yeterlidir” ve %24 oranla “yeterli değildir” cevabını vermiştir. Öğretmenlerin ankette yer alan bu soruya bu şekilde cevaplar vermelerinin gerekçesi olarak yeterli imkânlarla sahip olmayışları, derslerde kullanabilecekleri yeterli araç gereçlerin olmayışı, çalıştıkları okulun fiziki alt yapı yetersizlikleri ve öğrencilerin ilgisiz davranmaları gibi nedenler olabilir.

Tablo 42: 3. Bölüm 4. Soruya Göre Ankete Katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Okulunuzda Öğrencilerinizin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanabileceği Materyaller Var Mı?” Sorusuna Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)	Yüzde (%)	Toplam Yüzde (%)
Evet	30	60,0	60,0	60,0
Hayır	20	40,0	40,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Katılımcılar “Okulunuzda öğrencilerinizin Sosyal Bilgiler dersinde kullanabileceği materyaller var mı?” sorusuna %60 oranla “evet” ve %40 oranla “hayır” cevabını vermiştir. Bu durum öğrenci başarısını olumlu etkilerken öğretmeninde motivasyonunu da artırır.

5.2 Kİ-KARE ANALİZLERİ

Çok kategorili iki değişkenin oluşturduğu hücrelerdeki, gözlenen frekans ile beklenen frekansı karşılaştırarak, değişkenler arası ilişkiyi sorgulayan (parametrik olmayan) test, iki değişken için (iki yönlü) Kay-Kare Testi olarak adlandırılır (Can, 2016, 345). İki yönlü Kay-Kare Testi yapılabilmesi için gereken koşullar şunlardır:

1. Veriler bağımsız olmalı yani her birey ya da varlık bir kez değerlendirilmelidir.
2. Değişkenler(kategorik) nitel değişken olmalıdır. Sıralama ölçeğinde verilerle işlem yapılsa bile, bunlar nitel veriler olarak ele alınacaklardır.
3. Serbestlik derecesinin 1’den büyük olduğu durumda, (en azından, iki değişkenden birisinin kategori sayısının 2’nin üzerinde olması durumunda) beklenen değeri 5’in altında kalan hücre sayısı, çapraz tablodaki toplam hücre sayısının %20’sini aşmamalıdır. Başka bir ifadeyle, hücrelerin %80’inde, beklenen değer 5 ve üzerinde olmalıdır (Can, 2016, 346). İki yönlü kay kare testi, nitel değişkenler arasındaki anlamlı bir ilişkinin olduğunu yada olmadığını ortaya koymak için yapılmaktadır. Araştırmada yapılan kay kare analizlerine göre;

1- Yapılan Ki-kare analizine göre kadın ve erkek grupları arasında okullarında Sosyal Bilgiler dersinde kullanabileceği materyaller olup olmadığı

sorusuna erkeklerden 23 kişi evet derken 7 kişi hayır demiştir. Kadınlarda ise 7 kişi evet derken 13 kişi hayır demiştir. Materyal kullanım ile cinsiyetler arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, materyal kullanım ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p=0,004<0,05$). Buna göre erkeklerde “evet” cevabı daha fazla iken kadınlarda “hayır” cevabı daha fazladır (Tablo 43).

Tablo 43: Kadın-Erkek Grupları Arasında Materyal Kullanım Oranlarının Dağılımı

Cinsiyet	n	Evet	Hayır	X ²	p
Erkek	30	23	7	8,681	0,004
Kadın	20	7	13		
Toplam	50	30	20		

[X² (1)= 8,681,p<0,05]

Böyle bir sonucun çıkmasının sebebi, kadınların derslerde daha fazla materyale gereksinim duyup bu materyalleri bulamaması olabilir. Yine erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre dersi daha farklı anlatım teknikleri (anlatım, soru cevap vb.) kullanarak işliyor olma ihtimali olabilir.

2-Yapılan Ki-kare analizine göre deneyim süresi grupları arasında okullarında Sosyal Bilgiler dersinde ayrılan ders saati için verilen cevaplara bakıldığında 1-5 yıllık deneyime sahip öğretmenlerin 24’ü 4 saat derken 5 ve üstü deneyime sahip olan öğretmenler 5 saat ve üstü şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Deneyim süreleri ile ders saatlerinin uzunluğu arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, deneyim süreleri ve ders süresinin uzunluğu arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0,164>0,05$) (Tablo 44).

Tablo 44: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Ders Saatlerinin Uzunluğu Arasındaki Dağılım

Deneyim	n	4 Saat	5 Saat ve üstü	X ²	p
1-5	29	24	5	1,729	0,164
5 ve üstü	21	14	7		
Toplam	50	38	12		

[X² (1)= 1,729,p>0,05]

Öğretmenlerin deneyim sürelerinin uzunluğu veya kısalığının ayrımı ders saati konusunda farklı düşüncelerine neden olmadığı görülmüştür. Mesleğe yeni başlayanlarda meslekte uzun yıllardır görev yapanlarda ders saati konusunda farklı görüşe sahip değillerdir.

3-Yapılan Ki-kare analizine göre deneyim süresi grupları arasında okullarında uygulanan Sosyal Bilgiler ders süresinin yeterliliği için verilen cevaplara bakıldığında 1-5 yıllık deneyime sahip öğretmenlerin 21'i katılmıyorum derken 8'i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. 5 ve üstü deneyime sahip olanlar ise 11'i katılmıyorum derken 10'u ise kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Deneyim süreleri ile okullardaki Sosyal Bilgiler dersinin yeterliliği arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, deneyim süreleri ve okullardaki Sosyal Bilgiler dersinin yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0,124>0,05$) (Tablo 45).

Tablo 45: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Okullardaki Sosyal Bilgiler Ders Saati Yeterli Midir? Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı

Deneyim	n	Katılmıyorum	K.Katılmıyorum	X ²	p
1-5	29	21	8	2,122	0,124
5 ve üstü	21	11	10		
Toplam	50	32	18		

[X²₍₁₎ = 2,122, p > 0,05]

Öğretmenlerin meslekteki deneyim süreleri ders saatlerinin 3 saat yeterli midir sorusuna verdikleri cevap arasında bir farklılık görülmemiştir. Analizlerde Öğretmenlerin tamamı Sosyal Bilgiler dersi için verilen 3 ders saatinin yeterli olmadığını belirtmiştir.

4- Yapılan Ki-kare analizine göre deneyim süresi grupları arasında okullarında Sosyal Bilgiler dersinde kullanabileceği materyaller olup olmadığı sorusuna verilen cevaplara bakıldığında 1-5 yıllık deneyime sahip öğretmenlerin 20'si evet derken 9'u hayır cevabını vermiştir. 5 ve üstü deneyime sahip olanlar ise 10'u evet derken 11'i ise hayır şeklinde cevap vermişlerdir. Deneyim süreleri ile okullarda kullanabilecekleri materyallerin olup olmadığı arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, deneyim süreleri ve okullarda kullanabilecekleri materyallerin olup olmadığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0,110>0,05$) (Tablo 46).

Tablo 46: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Okullarda Kullanabilecekleri Materyallerin Olup Olmadığı Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Deneyim	n	Evet	Hayır	X ²	p
1-5	29	20	9	2,122	0,110
5 ve üstü	21	10	11		
Toplam	50	30	20		

[X²₍₁₎ = 2,122, p > 0,05]

Öğretmenlerin deneyim süreleri ile okullarda kullanabilecekleri materyallerinin bulunup bulunmadığı arasında bir bağ kurulamamıştır.

5- Ki-kare analizine göre deneyim süresi grupları arasında okullarında sosyal bilgiler ders süresi sonunda alınan verim yeterlidir sorusuna verilen cevaplara bakıldığında 1-5 yıllık deneyime sahip öğretmenlerin 21'i katılmıyorum derken 8'i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. 5 ve üstü deneyime sahip olanlar ise 11'i katılmıyorum derken 10'u ise kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Deneyim süreleri ile ders süresi sonunda alınan verim arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, deneyim süreleri ile ders süresi sonunda alınan verim arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p=0,124 > 0,05) (Tablo 47).

Tablo 47: Öğretmenlerin Deneyim Süreleri İle Ders Süresi Sonunda Alınan Verim Arasındaki Dağılım

Deneyim	n	Katılmıyorum	K.Katılmıyorum	X ²	p
1-5	29	21	8	2,122	0,124
5 ve üstü	21	11	10		
Toplam	50	32	18		

[X²₍₁₎ = 2,122, p > 0,05]

Öğretmenlerin meslekteki deneyim süreleri ile ders sonunda alınan verim arasında fark görülmemiştir. Öğretmenlerin ders süresince kullandığı yöntemler verimi etkilemekle birlikte sürenin yetersizliği farklı yöntemlerinin çok fazla kullanılmasına imkân vermemektedir.

6- Ki-kare analizinde; cinsiyet grupları arasında okullarında Sosyal Bilgiler ders süresi sonunda kazanımların ne kadarı öğrencilere verilmiş olduğu sorusuna verilen cevaplara bakıldığında erkek öğretmenlerin 8'si evet derken 22'si hayır cevabını vermiştir. Kadın öğretmenlerin ise 3'ü evet derken 17'si ise hayır şeklinde cevap vermişlerdir. Kazanımların öğrencilere verilmesi ile cinsiyetler arasında bir

ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, kazanımların öğrencilere verilmesi ile cinsiyetler arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0,269>0,05$) (Tablo 48).

Tablo 48: Cinsiyet Grupları İle Kazanımların Öğrencilere Verilmesi Arasındaki Dağılım

Cinsiyet	n	Evet	Hayır	X^2	p
Erkek	30	8	22	0,952	0,269
Kadın	20	3	17		
Toplam	50	11	39		

[$X^2_{(1)}= 0,952, p>0,05$]

Kadın ve erkek öğretmenler arasında kazanımların öğrenilme miktarı arasında bir bağ kurulamamıştır. Her iki cinsinde birbirine yakın düşünceleri olduğu ortaya çıkmıştır.

7- Ki-kare analizine göre cinsiyet grupları arasında okul yönetiminin Sosyal Bilgiler dersi konusunda gerekli imkân ve desteği sağladığını sorusuna verilen cevaplara bakıldığında erkek öğretmenlerin 24'ü evet derken 6'sı hayır cevabını vermişlerdir. Kadınların ise 14'ü evet derken 6'sı hayır cevabını vermişlerdir. Okul yönetiminin öğretmenlere sağladığı imkân ve destek ile cinsiyetler arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, okul yönetiminin öğretmenlere sağladığı imkân ve destek ile cinsiyetler arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0,315>0,05$) (Tablo 49).

Tablo 49: Cinsiyet Grupları İle Okul Yönetiminin Öğretmenlere Sağladığı İmkân Ve Destek Arasındaki Dağılım

Cinsiyet	n	Evet	Hayır	X^2	p
Erkek	30	24	6	0,658	0,315
Kadın	20	14	6		
Toplam	50	38	12		

[$X^2_{(1)}= 0,658, p>0,05$]

Kadın ve erkek öğretmenler, okul idaresinin imkân ve destek sağlaması konusunda farklı görüş belirtmemişlerdir. Kadın ve erkek öğretmenler aynı yaklaşımı sergilemişlerdir

ALTINCI BÖLÜM

6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tamamı ders saatlerinin yeterli olmadığını düşünmektedir. Ersoy ve Kaya' (2004) yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler ders saatinin yetersizliğini şu cümleler ile ifade etmiştir: Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen etkinliklerin uzun süreli olması ve bu yüzden de ders saatinde anlatılacak konunun yeterli sürede anlatılamaması biçimindedir. Aynı çalışmada ders saatinin yetersiz olduğunun vurgulandığı bir başka cümle ise; “zamanının 40 dakikalık bir süre olmasından dolayı öğretmenlerin kazanımları işleyemedikleri belirlenmiştir (s. 83)”. Memişoğlu (2012) çalışmasında, “Yapılandırıcı yaklaşım ekolü ile yetişemedikleri için yeni program ile ilgili fazla bilgilerinin olmadığını, dersle alakalı materyal sıkıntısı çekildiğini, ölçme ve değerlendirme kısmında dönüt alabilecekleri şekilde bu kısmın açık ve anlaşılır olması gerektiğini ve en çok da ölçme ve değerlendirme aşamasında birtakım sıkıntı çektiklerini, ders saatinin kısalığı ve bunu takiben etkinliklerin fazla olmasından kaynaklı kazanımları yetiştiremediklerini belirtmişlerdir”. Çepni (2013) ve Tay (2013) çalışmalarında, Sosyal Bilgiler ders saatinin yetersiz olduğuna ilişkin sonuçlar ortaya koymuşlardır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programındaki Coğrafya ve Tarih derslerinin, gerek sayı bakımından gerekse de kredi saat açısından yeterli olmadığı gözlenmektedir (Özav, 2001, 170). Ay, Kurtdede, Fidan ve Ergün'ün (2015) çalışmalarında da ders saatinin yetersiz oluşu, konuların yetiştirilmesini zorlaştırdığını açık bir şekilde göstermiştir (s.250). Avcı ve Memişoğlu'nun (2016) kültürel miras eğitime ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, katılımcıların pek çoğu ders saatinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir (s.119). Kuş ve Çelikkaya'nın (2010) çalışmasında da Sosyal Bilgiler dersinin ders saatinin yetersiz olduğunu sık sık vurguladıkları açığa çıkmıştır (s.76-77-81-83-90).

Bir başka çalışmada Sosyal Bilgiler dersi için; öğretmenler tarafından, ders süresi de dikkate alınarak kitaplardaki metinler kısa ve öz olmalı, öğrenci seviyeleri göz önünde bulundurularak kitap içerikleri düzenlenmeli, eğitimle ilgili diğer birimlerden de ders etkililiğini arttırmak için destek alınmalı, ders saatleri artırılmalı, ders içeriği güncelliğini koruyarak bilimsel veriler ışığında hazırlanmalı, velilerin de işbirliği ile konuyla alakalı tarihi mekânlara geziler yapılmalı ve Sosyal Bilgiler dersi için içinde çeşitli materyallerin de olduğu derslik sistemi oluşturulmalı önerileri geliştirilmiştir (Karakuş ve diğerleri 2014, 234-235) .

Çalışkan'ın (2010) yaptığı çalışmada da öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersini işlerken karşılaştıkları en önemli problemlerin; "zaman yetersizliği", "materyal yetersizliği", "hazırbulunuşluk yetersizliği" olduğunu belirtmektedir. Çalışkan (2010) İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programının öğretmen görüşlerine dayalı incelenmesine yönelik yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenme-öğretme süreçlerinde özellikle zaman sıkıntısı yaşadıklarına ve ders saatinin yetersizliğine vurgu yapılmış ve haftalık ders saatlerinin artırılması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır (s.31-40). Memişoğlu ve Köylü (2015) Sosyal Bilgiler programında karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin görüşleri inceledikleri çalışmada en çok ders saatleri artırılmalı konusunda görüş bildirdikleri görülmüştür (s.1114). Arslantaş, (2006) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin öğrencilere müfredattaki kazanımları öğretmek için yeterli zamanlarının olmadığını ifade etmiştir (s.29).

Bir başka çalışmada öğretim programıyla ilgili öğretmenler 7. sınıfta konular arasında bağlantının kopuk olduğunu ve konuların öğrencilerin seviyesine uygun olmadığını, 8. sınıflarda ise, mevcut ders saati ile İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularını zamanında yetiştirebilmek için hızlı geçilebildiği, genel anlamda programın yoğun olduğunu fakat ders saatinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir (Er ve Bayındır, 2015, 357). Kamber ve diğerlerinin (2011) çalışmalarında da müfredatın zenginleşip derslerin öğrenci merkezli hale geldiği fakat ders sürelerinde herhangi bir değişimin olmadığı üzerinde durulmuştur (s.208). Er ve Bayındır'ın yaptığı çalışma incelendiğinde; öğretmenler ders saati süresin yetersiz olduğunu, kazanımların öğrenci seviyesine uygun olmadığını, konular arası bütünlük olmamasından dolayı öğrencilerin konular arasında bağ kurmakta zorlandığı görülmüştür. Yılmaz ve Tepebaş, (2001) yaptıkları çalışmada da ders saatinin yeterli olmadığını

vurgulamışlardır (157-177). Sosyal Bilgiler dersinin haftada üç saat olmasının zaman sıkıntısı yarattığını yapılan çalışmalar sonucunda ortaya koyan araştırmacıların elde ettiği bulgularla araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular birbirini destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin pek çoğu mevcut ders saati süresinde verilmesi gereken kazanımları tam olarak veremediklerini ifade etmişlerdir. Ersoy ve Kaya (2004) çalışmalarında kazanımların yetiştirilmesinde zaman sıkıntısının yaşandığını, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin fazla olduğunu dolayısıyla da bu etkinliklerin yetiştirilmesinde güçlükler yaşandığını vurgulamıştır (s.83). Bu sonuç araştırmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda Sosyal Bilgiler dersinin yeterince işlenemediği bulgusuna ulaşılmıştır. Deniz (2011) araştırmasında Sosyal Bilgiler ders saatinin yetersiz olduğunu açıklamıştır. Bu çalışmada hem ders süresinin sınırlı olması hem de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bir yıl içerisinde işlenecek ünite sayısının fazla olması öğretmenin işini de bir hayli zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin işini zorlaştıran bir diğer unsurda öğrenci çalışma kitaplarıdır. Deniz (2011) aynı çalışmasında konunun pekiştirilmesi açısından öğrenci çalışma kitaplarının önemini yadsınamaz olduğunu ancak haftada 3 saat olan dersin, ders kitaplarında yer alan ünitelerin öğretmenler tarafından yetiştirme çabası ve öğrenci çalışma kitaplarının kullanılması zorunluluğu gerek öğretmenleri gerekse öğrencileri zor duruma soktuğunu belirtmiştir. (s.75). Bu bulgular araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılan öğretmenler mevcut ders saati süresince alınan verimin yeterli olmadığını düşünmektedirler. Tarman ve diğerlerin (2012, 131) çalışmalarında da ünite ve etkinliklerin verimli bir şekilde ve bilgi eksikliği olmadan işlenebilmesi için ders saati artırılmasına yönelik görüş bildirdikleri görülmüştür. Ulaşılan bu sonuçlar araştırmanın sonucuna paralellik göstermektedir.

Kazanımların yetişmediği yapılan araştırma sonuçlarında ortaya çıkmıştır. Kamber ve diğerlerin (2011) yapmış oldukları çalışmada derslerde kazanımlara uygun olarak uygulanan etkinliklerin değerlendirmeye alınabilmesi amacıyla kazanımlara ayrılan sürenin yetersizliği konusundaki öğretmen sıkıntısına düştüklerini belirtmişlerdir. Bunun gerekçesini de var olan müfredatın ve öğrencilerin rollerinin

zenginleştirilip yeni anlayışa göre hazırlanmış programda ders saati sayısının artırılmamış olmasına bağlamışlardır (s.208). Kamber ve diğerlerin (2011) çalışmasından elde edilen sonuçlar ile araştırmada elde edilen bulguların örtüştüğü görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin pek çoğu ders içerisinde zaman sıkıntısından dolayı materyal kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Çepni'nin (2015) yapmış olduğu çalışmada, ders saatinin yeterli olmamasından dolayı kazanımların tamamının bir ders saatinde öğrenciye verebilmenin oldukça zor olduğunu, öğretim yöntem tekniklerinden ve materyallerden sadece birkaçını kullanabildiğini ancak kazanımların ders saati sonuna kadar yetişebilmesi için sunuş yolu ile öğretim yapabildiğini, ders saati artırılmasını ve kazanımların dengeli bir şekilde dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir. Elde edilen bu sonuçlar çalışmadaki bulgularla oldukça benzerlik göstermektedir.

Çalışmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu okul idaresinin öğretmenlere yeteri kadar destek ve imkan sağlayamadıklarını düşünmektedirler. Ağır (2003), müfredatın konularla bir bütünlük oluşturmadığı, müfredatta sosyal bilgiler dersi için ayrılan ders saatinin yetersizliğini, öğretmenlerin idari her türlü desteği göremediklerini dile getirmiştir (s.72-73-78). Böyle bir sonucun ortaya çıkmış olması çalışmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere yöneltilen; "Ortaokul 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi için uygun olan haftalık ders saati sizce kaç saat olmalıdır?" sorusuna en az dört saat olması gerektiği büyük çoğunluğu tarafından kabul görmüş kalanlar ise dört saatten daha fazla olması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılara yöneltilen; "Uygulanmakta olan ders saati süresinin sonunda alınan verim yeterlidir." düşüncesine katılıyor musunuz?" sorusuna verilen cevap incelendiğinde tamamının bu soruya bu soruya olumsuz cevap verdikleri görülmektedir. Çalışmaya katılanlara yöneltilen; "Uygulanmakta olan ders saati süresinde çocuklara verilmesi gereken kazanımlar verilebilir." sorusuna ise %4'ünün 'fikrim yok' cevabını verirken, kalanının bu soruya 'katılmıyorum' cevabını verdikleri tespit edilmiştir.

Katılımcılara yöneltilen; "Uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrenciler araç ve gereçleri (harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanabiliyorlar mı?" sorusuna yaklaşık olarak tamamı olumsuz cevap vermişlerdir. Çalışmaya katılanlara

yöneltlen; “Uygulanmakta olan ders saati süresinde konuyla ilgili yeterince tekrar, alıştırma yapılabilirmekte midir?” sorusuna ‘katılıyorum’ cevabı verenler %4 iken, katılmayanların oranının %96 olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanların tamamına yakının Sosyal Bilgiler dersi için özel bir sınıfının olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılara yöneltlen; “Görev yaptığınız okulda Sosyal Bilgiler derslerinin yeterli düzeyde işlendiğine inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların pek çoğu olumlu cevap vermişlerdir. Katılımcılara yöneltlen “Okulunuzda öğrencilerinizin Sosyal Bilgiler dersinde kullanabileceği materyaller var mı?” sorusuna ise yarısından fazlasının ‘evet’ cevabı verdikleri belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, 7.sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinin haftada 3 saat olmasını dersin işlenişi açısından yetersiz olarak gördükleri elde edilen sonuçlar arasındadır. Katılımcılar, Sosyal Bilgiler dersinin hafta da en 4 saat olması yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, derslerde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilecekleri bir zaman diliminin olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca katılımcıların derste kullanabilecekleri materyallerin, okul yönetimi tarafından temin edilmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

6.2 ÖNERİLER

Sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Sosyal Bilgiler dersi için öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenebileceği ortamlar hazırlanabilir.
2. Araştırmanın örnekleme, 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile sınırlı olduğunu göz önüne alarak örneklem sayısı artırılabilir ve öğretmenlerin görüşleri ışığında farklı sonuçlar elde edilebilir.
3. Araştırmanın evrenini İstanbul ili oluşturmuştur. Araştırma Türkiye genelinde uygulanarak daha genel bulgulara ulaşılabilir.
4. Sosyal Bilgiler dersi için okullarda imkanlar dahilinde Sosyal Bilgiler Atölyesi oluşturulabilmelidir.
5. Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenler yeterli bilgi ve donanıma sahip olabilmesi için öğretmenlere yönelik olarak hizmet içi eğitim kursları, konferanslar gibi farklı etkinlikler düzenlenebilir.
6. Eğitim ve içeriğindeki Sosyal Bilgiler eğitim programları, uzun vadeli düzenlenmiş ve ülkenin eğitim politikasına göre şekillendirilip geliştirilebilmesi sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
7. Eğitim programları hazırlanırken öğretmenlerin görüşlerine daha çok yer verilebilmelidir.
8. Türkiye'nin her köşesindeki okullara Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin ve öğrencilerin kullanabileceği ders materyalleri gönderilebilmeli ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanacak çalışmalar yapılabilir.
9. Bu çalışma sadece devlet okulları üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla özel okullarda araştırmaya dahil edilerek farklı sonuçlar elde edilebilir.
10. Öğretmenler derslerde farklı öğretim yöntem/teknikleri kullanarak (altı şapka, gösterip-yaptırma, gezi, beyin fırtınası, istasyon, kartopu, akvaryum, gösteri, vb.) dersi daha etkili ve verimli hale getirebilir böylece öğrencilerin kazanımlara ulaşması sağlanabilir.

7. KAYNAKÇA

1. Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Denizli-Erzurum Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
2. Ambarlı, A. (2010). *Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
3. Arslan, M. (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Milli Eğitim Dergisi*. S.144.
4. Avcı, M. ve Memişoğlu, H. (2016). Kültürel Miras Eğitimine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerin Görüşleri. *Elementary Education Online Dergisi*. Cilt 15. Sayı 1. s.104-124.
5. Ay, S. T. , Kurtdede F. N. ve Ergün, M. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinin Sosyolojik Boyutu. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1. s. 235-254.
6. Başgöz, İ . (2005). *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. (1.Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.
7. Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*. (1.Baskı). Ankara: MEB Basımevi.
8. Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. Akgün, Ö. Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
9. Can, Abdullah. (2016). *Spss ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* . (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
10. Cicioğlu, H. (1983). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim-Tarihi Gelişimi* (1.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
11. Cüro, E. (2009). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Toplumsal İhtiyaçları Karşılama Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
12. Çelenk, S. Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlkokul Programları ve Gelişmeler*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

13. Çepni, O. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenme - Öğretme Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar. *International Online Journal Of Educational Sciences. Cilt 7. Sayı 4. s. 165 – 187.*
14. Çepni, O ve Aydın, F. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sınıf Dışı Okul Ortamlarına İlişkin Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Lournal of Social Science. Sayı 39. s. 317-335.*
15. Demirel, Ö. (2005). *Kurumdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme.* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
16. Deniz, Ç. (2011). *İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
17. Doğanay, A. (İstanbul 29–31 Mayıs). “Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre, İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Demokratik Değerlerin Kazandırılmasında Açık ve Örtük Programların Etkilerinin Karşılaştırılması. Uluslararası Katılımlı 2000’li Yıllarda I. Öğrenme ve Öğretme Sempozyumu, İstanbul.
18. Eğitim Reformu Girişimi (2005). *Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu.* (1. Baskı).
19. Er, A. R. ve Bayındır, N. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Tarih Konularının Öğretimine İlişkin Değer Kazanımı İle Öğretim Programı Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 8 Sayı 4. s. 357-371-372.*
20. Ersoy A. F. ve Kaya E. (2009). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 2004 Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt 17. Sayı 1. s.71-86.*
21. Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme.* (1.Baskı). Ankara: Edge Akademi - Elhan Kitap Basın Yayın.
22. Fidan, N ve Erden, M. (1994). *Eğitime Giriş.* (Özel Baskı). Ankara: Meteksan Anonim Şirketi.

23. Gelişli, Y. (2005). *Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi*. (1. Baskı). Ankara: Sistem Ofset Matbaa.
24. Gözütok, F. D. (1994). *İlkokul 1.2.3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi İhtiyaç Belirleme Araştırması*. (Yayınlanmamış). Ankara.
25. Güngör, M. , Yunus, B. (2008). Ki-Kare Testi Üzerine. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, Cilt 7. Sayı 1. S. 83*
26. Güngördü, K. ve N. Güngördü. (1966). *Yeni İlkokul Programı Uygulama Kılavuzu ve Program Geliştirme Tarihçesi*. (1.Baskı). İstanbul: Acar Matbaası.
27. İldanlı, D. (2010). *İlköğretim Okullarının II. Kademesinde Görsel Sanatlar Dersi Haftalık Ders Saati Süresinin Yeterliğinin Araştırılması*, Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
28. İşman, A. ve ESKİCUMALI A. (2000). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*. (4.baskı). Adapazarı: Değişim Yayınları.
29. Kamber, T. , Acun, İ. ve Akar, C. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulanabilirliği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 4. Sayı 2. s.195-218*.
30. Kan, A. Ü. (2006). *Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü, Elâzığ.
31. Kaplan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve _statistik Teknikler*. Ankara.
32. Karakuş, M., Aslan, S ve Ergüven, S. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic. Cilt 9. Sayı 8. S. 209-234*.
33. Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (1.Baskı). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

34. Keskin, Y. ve Keskin, S. (2013). İlkokul (İlköğretim) Sosyal Bilgiler Programlarında Milli Bilinç ve Barış Değerinin Tarihsel Serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 173. Sayı 3. s.78.*
35. Kuş, Z. ve Çelikkaya, T. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt.7. Sayı 2. s. 69-91.*
36. Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. Cilt 1. Sayı 2. s. 66-80.*
37. Memişoğlu, H. ve Köylü, G. (2015). Sosyal Bilgiler Dersindeki Sorunlar ve Çözüm Yollarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic Or Turkic. Cilt 1. Sayı 11. s. 1099-1120.*
38. MEB *İlköğretim ve Eğitim Kanunu*, (1961). Cilt 1. Sayı 10705 s: 1460
39. MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
40. MEB İlköğretim Okulu Ders Programları, (2002). *Sosyal Bilgiler Programı 6-7*, MEB Yayınları, İstanbul.
41. MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-7.Sınıflar) Dersi Öğretim Programının 4, 5, 6, 7 Sınıflara Ait Bölümlerinde Değişik Yapılması. Sayı:2*
42. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. (Taslak Basım).* Ankara: Ders Kitapları Müdürlüğü.
43. MEB, (2012). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Drama Dersi (5.ve 6.Sınıflar) Öğretim Programı*, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
44. Özav, L. (2001). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı Üzerine Düşünceler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 3.Sayı 1. s. 165-177.*

45. Özoğlu, S. Ç. , (1987). *Türk Eğitim Derneği V. Öğretim Toplantısı Açılış Konuşması*. Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimine Genel Bir Bakış ve Ülkemizdeki Durum Türk Eğitim Derneği V. Öğretim Toplantısı, 13-15 Mayıs 1987.
46. Öztürk, C. (2012). *Türkiye’de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
47. Öztürk, C. (Editör). (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (3.Baskı). Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
48. Öztürk, C. , Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (5.Baskı). İstanbul: Pegem Akademi.
49. P. Moffatt, Maurice. Ph. D. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (1.Baskı). (Çev. Oran N.). İstanbul: Maarif Basımevi.
50. Sorguç, B. (1982). *1920’den 1981’e Milli Eğitim Bakanlığı* (1.Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
51. Tahiroğlu, M. (2006). *İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler (Aksaray ili örneği)*, Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
52. Tanışık, H. R. (1965). *1962 İlkokul Program Taslağında Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersi, Program Geliştirmede Rehberlik*. (2.Baskı). Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
53. Tarman, B. ,Ergür, Ş. ve Eryıldız, F. (2012). Yenilenen Sosyal Bilgiler Programına Dair Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11. Sayı 1. s. 103-135*.
54. Tay, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Alternatif Değerlendirme Konusundaki Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science. Cilt 6. Sayı 3. s. 661-683*.

55. Tazebay, A. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
56. Turgut, O. (1922). *Cumhuriyet Dönemi İlk ve Ortaöğretim Programları ve Bu Programlardan Alınan Öğrenim Belgelerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
57. Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
58. Varış, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler*. (4.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
59. Yeşil, R. (1996). *Sosyal Bilgiler Ders Programının Niteliği*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
60. Yıldırım, C. (1966). *Eğitimde Araştırma Metotları*. (1.Baskı). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
61. Yılmaz, K. ve Tepebaş, F. (Tarihsiz). İlköğretim Düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Mesleğine Yeni Başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 2 Sayı 1. s. 157- 177.
62. XV. MEB Şurası, Hazırlık Dokümanı, Cilt 53, Sayı 2454 s. 172.

8. EKLER

Ek 1: Anket Formu

Bölüm - I

Aşağıda kişisel bilgilere ilişkin ifadeleri okuduktan sonra size uygun gelen seçeneğe "X" işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz

1. Cinsiyetiniz
  - a. Erkek ( )
  - b. Kadın ( )
2. Görev yaptığınız okulun bulunduğu yerleşim birimi
  - a. İl Merkezi ( )
  - b. İlçe ( )
  - c. Köy ( )
3. Mesleki deneyiminiz aşağıdaki hangi basamaktadır?
  - a. 1-5 ( )
  - b. 6-10 ( )
  - c. 11-15 ( )
  - d. 16-20 ( )
  - e. 21 ve üzeri ( )
4. Eğitim durumunuz aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Ön Lisans ( )
  - b. Lisans ( )
  - c. Lisans Üstü ( )
5. Mezun olduğunuz branş
  - a. Tarih öğretmenliği ( )
  - b. Coğrafya Öğretmenliği ( )
  - c. Sosyal bilgiler Öğretmenliği ( )
  - d. Diğer (Yazınız).....

Bölüm –II

Aşağıda Sosyal Bilgiler dersine ilişkin verilen ifadeleri okuduktan sonra size uygun gelen seçeneğe "X" işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz

1. "Sosyal Bilgiler dersi 7.sınıfta gereklidir." düşüncesine katılıyor musunuz?

a ( ) Kesinlikle katılıyorum b ( ) Katılıyorum c ( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

2. "Ortaokul 7.sınıf sosyal bilgiler dersi için haftada üç ders saati yeterlidir"
"düşüncesine katılıyor musunuz?

a ( ) Kesinlikle katılıyorum b ( ) Katılıyorum c ( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

3. Ortaokul 7.sınıf sosyal bilgiler dersi için uygun olan haftalık ders saati sizce kaç saat olmalıdır?

a ( ) 1 saat b ( ) 2 saat c ( ) 3 saat d ( ) 4 saat ( ) 5 saat ve daha fazla

4. "Uygulanmakta olan ders saati süresinin sonunda alınan verim yeterlidir."
düşüncesine katılıyor musunuz?

a ( ) Kesinlikle katılıyorum b ( ) Katılıyorum c ( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

5. "Uygulanmakta olan ders saati süresinde çocuklara verilmesi gereken kazanımlar verilebilir." düşüncesine katılıyor musunuz?

a ( ) Kesinlikle katılıyorum b ( ) Katılıyorum c ( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

6. "Uygulanmakta olan ders saati süresinde öğrenciler araç ve gereçleri(harita, atlas, projeksiyon vs.) tam anlamıyla kullanabiliyorlar." düşüncesine katılıyor musunuz?

a( ) Kesinlikle katılıyorum b( ) Katılıyorum c( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

7. "Uygulanmakta olan ders saati süresinde konuyla ilgili yeterince tekrar, alıştırmaya yapılabilmektedir." düşüncesine katılıyor musunuz?

a( ) Kesinlikle katılıyorum b( ) Katılıyorum c( ) Fikrim yok

d ( ) Katılmıyorum e ( ) Kesinlikle katılmıyorum

8. Sizce ders süresi bittiğinde kazanımların ne kadarı öğrencilere verilmiş olabilir?

a( ) % 5   b( ) % 25   c( ) % 50   d ( ) % 75   e ( ) % 10

Bölüm – III

Aşağıda okullarda sosyal bilgiler dersinde mevcut uygulamaların durumuna ilişkin düşünceleriniz istenmektedir, size uygun gelen seçeneğe "X" işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

1. Sosyal bilgiler dersi için okulunuzda özel sınıf var mı?

a( )Evet   b( ) Hayır

2. Okul yönetiminin sosyal bilgiler dersi konusunda gerekli imkânı ve desteği sağladığını düşünüyor musunuz?

a ( ) Evet.   b ( ) Hayır.   c ( ) Kısmen

3. Görev yaptığınız okulda sosyal bilgiler derslerinin yeterli düzeyde işlendiğine inanıyor musunuz?

a ( ) Yeterlidir   b ( ) Kısmen yeterlidir   c ( ) Yeterli değildir   d ( ) Fikrim yok

4. Okulunuzda öğrencilerinizin sosyal bilgiler dersinde kullanabileceği materyaller var mı?

a( )Evet   b( ) Hayır

9. ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 2009 yılında girdiği Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünden Haziran 2013'de mezun oldu. 2013 yılında İstanbul Sancaktepe'deki Perran Kutman Sarıtaş Ortaokulunda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak göreve başladı. 2013'te Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Yüksek Lisans programına başladı.